

OPINNÄYTETYÖ

Tuusulan museon toisen asteen pajatoiminta Sosiaalihistoriallinen vuorovaikutteinen työpaja

Sanna Ritari-Kallio

Yhteisöpedagogi
(210 op)
Arvioitavaksi jättämisaika
11/2023

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Koulutuksen nimi Yhteisöpedagogin koulutus (AMK)

Tekijä: Sanna Ritari-Kallio
Opinnäytetyön nimi: Tuusulan museon toisen asteen pajatoiminta. Sosiaalishistoriallinen vuorovaikutteinen työpaja
Sivumäärä: 40 ja 3 liitesivua
Työn ohjaaja: Sanna Nieminen
Työn tilaaja: Tuusulan museo

Opinnäytetyön tilaajana toimi Tuusulan museo. Opinnäytetyössä kehitettiin Tuusulan museolle kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti toiselle asteelle sopivaa pajatoimintaa niin, että opettaja voi käyttää lainattavaa pajaa myös itsenäisesti ilman museon henkilökuntaa. Kulttuurikasvatussuunnitelma on suunnitelma siitä, kuinka kunnassa kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta tarjotaan. Tuusulan kunta on toteuttanut perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa eli Kultsua vuodesta 2016 ja varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa vuodesta 2020. Syksyllä 2023 Tuusulan kunnan kulttuuri- ja museotoimi alkoi toteuttaa myös toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmaa.

Museotyöskentely on siirtynyt viimeisten vuosikymmenien aikana entistä enemmän pois museorakennuksista ja kokoelmien esittelystä niiden sisällä. Museopedagogiikan kehittyminen ja asiakaspalvelunäkökulman mukaan tuominen muokkaavat museokentällä tapahtuvaa opetustoimea. Käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat siihen, kuinka paljon kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta kunnassa voidaan tarjota.

Opinnäytetyössä lähestyttiin aihetta pääasiassa vertailukehittämisen, havainnoinnin sekä kyselyn avulla. Pajaa suunniteltiin lisäksi aivoriihen avulla ja sitä testattiin kerran autenttisessa ympäristössä Tuusulan lukion toimipisteessä. Vertailukehittämistä käytettiin kun perehdyttiin muihin kulttuurikasvatussuunnitelmiin, jotka sisällyttivät toisen asteen toiminnan suunnitelmiinsa.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi kaksi samanlaista lainattavaa pajaa osaksi Tuusulan kunnan toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Pajan nimeksi tuli Tuusulan teollisuustyöväki ja luokkayhteiskunta - sosiaalishistoriallinen vuorovaikutteinen työpaja ja se on otettu osaksi Tuusulan toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmaa.

Asiasanat: toinen aste, museopedagogiikka, pajatoiminta, kulttuurikasvatussuunnitelma.

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences

Name of the Degree: Degree Programme in NGO and Youth Work, Bachelor's Degree

Author: Sanna Ritari-Kallio

Title: Interactive workshop for upper secondary level at the Tuusula museum

Number of Pages: 40 and 3 attachment pages

Supervisor: Sanna Nieminen

Commissioned by: Tuusula museum

This thesis was commissioned by the Tuusula Museum. Thesis developed a workshop for the Tuusula Museum in accordance with the cultural education plan for upper secondary levels, so that the teacher can use the workshop independently without the museum staff. The cultural education plan is a plan on how cultural, art, and heritage education is offered. Tuusula has been implementing the cultural education plan for primary and lower secondary education (basic education) since 2016 and the cultural education plan for early childhood education and care since 2020. Tuusula started implementing the cultural education plan for upper secondary level in autumn 2023.

Over the past decades, museum work has increasingly moved away from museums and the display of collections within them. The development of museum education and the introduction of a customer service perspective are shaping the educational activities in the museum field. Resources affect the amount of cultural, arts and heritage education that can be provided in a municipality.

This thesis approached the topic mainly through benchmarking, observation and questionnaire. The workshop was also designed with the help of brainstorming and tested once in an authentic environment at the Tuusula upper secondary school. Benchmarking was used when looking at other cultural education plans that included secondary school activities in their plans.

As a result of this thesis, two similar borrowed workshops were created as part of the cultural education plan of the Tuusula's upper secondary level. The workshop was named Tuusula's Industrial Workers and Class Society - Interactive workshop and has been incorporated into the cultural education plan of Tuusula upper Secondary level.

Keywords: Secondary School, Workshop, Cultural Education Plan, Museum Education.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	TILAAJAN ESITTELY	8
3	TIETOPERUSTA.....	10
	3.1 Mitä on kulttuurikasvatus ja sen suunnitelma?.....	13
	3.2 Aiheeseen liittyvä tutkimus	15
	3.3 Pajatoiminta pedagogisena välineenä	16
4	MENETELMÄT	18
	4.1 Konstruktiivinen tutkimus	18
	4.2 Laadullinen tutkimus	18
	4.3 Havainnointi.....	19
	4.4 Kysely	20
	4.5 Vertailukehittäminen	20
	4.6 Aivoriihi.....	21
	4.7 Palvelumuotoilu	21
	4.8 Aineisto	22
5	ANALYYSI.....	24
	5.1 Pajan havainnointi.....	24
	5.2 Palautelomakkeiden tulokset	27
	5.3 Aivoriihi museolehtorin kanssa	27
	5.4 Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmat	28

5.5	Aineistonkeruun etiikka.....	30
6	TULOKSET	32
6.1	Infovideo.....	32
6.2	Kahoot-visat.....	33
6.3	Etuoikeuskävely.....	34
6.4	Valokuvatehtävä	34
6.5	Toiminnalliset osiot	35
6.6	Kehitystyön merkitys aiheelle	36
7	POHDINTA.....	38
7.1	Tilaaajan arvio työstä.....	40
7.2	Jalkauttaminen toimintaan	40
	LÄHTEET	41
	LIITTEET.....	48

1 JOHDANTO

Tuusulan kunta on luonut ja toteuttanut perusopetuksen (luokat 1.–9.) kulttuurikasvatussuunnitelmaa Kultsua syksystä 2016 lähtien ja varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa Taika Kultsua tammikuusta 2020 lähtien. Tuusulan Kultsu takaa vähimmäismäärän kulttuuriopetuksesta, minkä lisäksi alueella on myös muita yhteistyömahdollisuuksia kulttuurin kokeamiseen. Tuusulan kunnan tavoitteena on kuitenkin pidemmällä tähtäimellä luoda kaikki kunnan asukkaat kattava kulttuurikasvatussuunnitelma. (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023a, 2023b, 2023c.) Tähän tarpeeseen on luotu myös toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma. Samalla vastataan lakiin kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019), joka määrittää kunnan tehtäväksi järjestää kulttuuritoimintaa.

Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää toiselle asteelle sopivaa kulttuurikasvatussuunnitelman mukaista pajatoimintaa Tuusulan museon tarjoamana niin, että opettaja voi käyttää lainattavaa pajaa myös itsenäisesti ilman museon henkilökuntaa. Työssä luodaan katsaus Suomen alueen muihin toiselle asteelle suunnattuihin kulttuurikasvatussuunnitelmiin ja niiden sisältöihin koskien toista astetta. Tuusulassa alettiin tarjota toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman mukaista toimintaa syksyllä 2023 museon, kirjaston ja kulttuurin yhteistyönä samalla tavalla kuin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksenkin kanssa. Tällä hetkellä Tuusulan museo tuottaa 1. luokan, 4. luokan sekä 6. luokan kulttuurisisällöt ja on mukana 5. luokan kulttuurisisällössä yhteistyössä kirjaston kanssa. Myös varhaiskasvatukselle on valmiina useita Tuusulan museon tuottamia pajoja sekä valmiita materiaaleja. (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023a; 2023 c.)

Erityisesti museoala on kokenut 2000-luvulla painetta muuntautua pedagogisesti tarkoituksenmukaisemmaksi kokonaisuudeksi, jossa tietoa ei vain anneta ylhäältä päin, vaan opetus on myös luovaa, innostavaa sekä kulttuurisen moninaisuuden huomioivaa. Instituutioiden on kyettävä perustelemaan asemansa ja myös museoiden on luotava avoimia vaikuttamismahdollisuuksia sisältäviä toimintatapoja sekä yksilöille että yhteisöille. Museot ovat julkisia palveluja ja museon työntekijät ovat asiakaspalvelijoita, jolloin asiakaslähtöisyys korostuu aivan eri tavalla tiedon välityksessä. Informaation aikakautena kävijät kaipaavat tietoa laaja-alaisemmin kuin suppeat esinetiedot tarjoavat. Tietoa on ihmisten saavutettavana määrättömästi, mutta se on usein hajanaista. Ihmiset haluavat myös vaikuttaa siihen, millaisia palveluita heille on tarjolla. Museoiden muutoksen yhteydessä tarkastelun kohteeksi ovat tulleet myös teemat kuten

kestävä kehitys, hyvinvoinnin kasvu kestävästi, osallisuus ja omaehtoisuus sekä globalisaatio. (Mahdollisuuksien museo 2018, 10–11; museoalan murroksesta kts. myös esim. Dicks 2000; Hooper–Greenhill 2000; Teräs & Teräsvirta 2013; Aydin & Schnabel 2016; Navarrete & Mackenzie 2016.) Museot kertovat usein menneisyyden elämästä ja museovierailijat voivat suhteuttaa omaa elämäänsä siihen, mutta samalla museot toimivat tämänhetkisten arvojen ja valintojen esittelijöinä päättämällä mitä keskiöön nostetaan (Knuutila 2008, 17). Museoiden strategiaan on otettu kattavasti mukaan tulevaisuustyö, minkä lisäksi aineeton kulttuuriperintö haastaa perinteisen kokoelmaorientoituneen museon (kts. esim. Paaskoski, Siivonen, Vähäkari, Latvala-Harvilahti, Pelli, Granlund & Hujala 2022, 10–13). Tuusulan museo pyrkii vastaamaan tähän kehityslinjaan (Tuusulan museo 2022, 4-7).

Museolaissa (314/2019 2 §) Suomen museotoiminnan tarkoituksiksi määritellään muun muassa tiedon ja aineistojen saavutettavuus ja käytön edistys, elämysten tarjoaminen sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen. Tämän lisäksi 4 §:ssä määritellään että ”Ammatillisten museoiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on edistää kulttuuriperinnön kattavaa tallentamista sekä monipuolisten, alueellisesti kattavien ja yhteisölleen merkittävien museopalveluiden saatavuutta” (Museolaki 314/2019 4 §). Erityisesti Tuusulan asutuskeskusten hajanaisuus haastaa Tuusulan museota näissä teemoissa samalla kun varsinaisen alueellisen fyysisen museon puutos antaa monenlaisia mahdollisuuksia uudenlaisen kulttuuriperinnön luomiseen ja jakamiseen. Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma on jatkumoa näille teemoille ja vastaa Museolain (314/2019) museotoiminnalle antamaan tarkoitukseen.

Oma kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa aikaisemmista opinnoistani ja työkokemuksestani Jokelan Tiilitehtaan pop up-museon oppaana. Olen koulutukseltani kulttuurien tutkimuksen alalta, pääaineena arkeologia. Aloittaessani yhteisöpedagogin opinnot oli pääasiallinen ajatukseni kyetä hyödyntämään yhteisöpedagogin koulutusta museopuolella ja omalta osaltani laajentamaan museoiden tarjoamia mahdollisuuksia. Vanha sanonta siitä, että jos ei tunne menneisyyttä ei voi ymmärtää nykyaikaakaan pitää mielestäni paikkansa. Tuusulassa kulttuurikasvatussuunnitelmalla päästään vaikuttamaan myös menneisyyden tunnettuuteen jo varhaiskasvatuksesta lähtien.

2 TILAAJAN ESITTELY

Tuusula on vuonna 1643 perustettu noin 40 000 asukkaan kunta pääkaupunkiseudun kupeessa ja sitä voi kuvata useiden elinvoimaisten kyläkeskusten kunnaksi. Isoimmat keskukset ovat kuntakeskus Hyrylä Etelä-Tuusulassa ja kunnan pohjoisosissa Jokelan ja Kellokosken kylät. Tuusulan visio on "Elämisen taidetta kestävästi kasvavassa Tuusulassa" ja kunta onkin ollut viime vuodet muuttovoittoinen. Hallinnollisesti Tuusula on siis lähes 400 vuotta vanha toimipaikka, joka on laajimmillaan kattanut myös Järvenpään, Keravan ja Korson alueet. (Tuusulan kunta 2023a, 2023b.)

Tuusulan museon omistaa Tuusulan kunta ja museo on sekä kulttuurihistoriallinen museo että taidemuseo. Museotoimi kuuluu yhdessä kulttuuritoimen ja kirjaston kanssa sivistyksen toimialueen alaiseen kulttuurin palvelualueeseen. Tuusulalla ei ole varsinaista kokoavaa museota, vaan Tuusulan museokohteet ovat eri puolilla kuntaa. Pekka Halosen taiteilijakoti Halosenniemi ja taiteilijakoti Erkkola ovat avoinna ympärivuoden, 1900-luvun alkupuolen varakkaan uusmaalaisen maalaistalon elämää esittelevä Klaavolan talo puolestaan satunnaisemmin. Tuusulan museo vastaa omien kohteidensa lisäksi HUS:n omistaman Kellokosken sairaalamuseon ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan omistaman Aleksis Kiven kuolinmökkin avoinna pidosta. Tuusulan kunta omistaa Jokelan Tiilitehtaan, Ilmatorjuntamuseon sekä Työläiskotimuseon maat ja rakennukset. Säätiöt tai yhdistykset vastaavat kuitenkin näiden museoiden toiminnasta ja Tiilitehtaan osalta Tuusulan museo toimii yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa ja vastaa Tuusulan museon -viikkojen opastuksista kohteessa. Tuusulan museon -viikot ovat vuodesta 2018 alkaen järjestetty kaksiviikkoinen tapahtuma, jonka aikana kaikki kunnan museot ovat avoinna. Museotoimintaa Tuusulassa on ollut vuodesta 1949 jolloin Halosenniemi ostettiin Tuusulan kunnalle ja rakennukseen perustettiin Tuusulan kotiseutumuseo. Museotoiminta laajentui etenkin 1980-luvulla, jolloin ensimmäinen museoamanuenssi palkattiin toimeensa ja kokoelmien kartoitus muuttui suunnitelmallisemmaksi. Aleksis Kiven kuolinmökki siirtyi kunnan hoitoon vuonna 1975 ja Klaavolan talo ostettiin kunnalle vuonna 1980. J. H. Erkon taiteilijakoti Erkkola ostettiin puolestaan vuonna 2007. (Tuusulan kunta 2023c; Tuusulan museo 2022, 5–6, 9–10.)

Tuusulan museon kohteita hyödynnetään varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmissa. Esimerkiksi Halosenniemen ympäristöön sijoittuvia nukketheateriseikkailuita on katsottavissa museon YouTube-kanavalla (Tuusulan museo 2020a; 2020b; 2021a;

2021b) ja taiteilijakotiin on saatavilla myös lasten opastus. Klaavolan talossa järjestetään Joulupaja samoin kuin 1. luokan Kissa vieköön mitä historiaa -museovierailu. 4. luokkalaiset puolestaan tutustuvat kotiseutuunsa oppitunnin sekä kotiseuturetken avulla. Teollisuushistoriaa- ja kohteita ei ole vielä hyödynnetty kovin laajasti. Kultsun lisäksi Tuusulan museo on hyödyntänyt kohteitaan ja luonut pajoja, etäoppitunteja sekä erilaista verkkomateriaalia, joita opettajat voivat käyttää opetuksessa. (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023a; 2023c; Tuusulan kunta 2023d.)

Tuusulan museon kokoelmia esitellään laajasti sekä digitaalisena että erilaisissa julkaisuissa, minkä lisäksi yleisötyön avulla syvennetään muuta museotyötä. Elinikäinen oppiminen, kulttuuriperintö- ja taidekasvatus ovat museolle tärkeitä teemoja. Tuusulan museon päämääränä on Tuusulaan liittyvä tallennus- ja tutkimustyö alueen historian ja kehityksen saralla, taide- ja kulttuurihistorian esittely sekä asiantuntijatyö alaan liittyen. Kunnan vuoden 2021 osallisuuskyselyssä erityisesti kunnan kulttuuri- ja museotoimen näkyvyyttä Pohjois-Tuusulassa toivottiin suuremmaksi. Tuusulalaisten ymmärryksen tukeminen historiansa, kulttuurinsa ja ympäristönsä tuntemisessa kuuluu myös museon tavoitteisiin ja alueen identiteettiä pyritään vahvistamaan taiteen ja historian avulla. (Tuusulan museo 2022, 5, 28.)

Tuusulan kyläkeskukset sijaitsevat Tuusulan eri päissä ja alueen pitkät välimatkat vaikuttavat myös yhteisen kulttuuriperinnön muodostumiseen. Samalla tapaa vaikuttaa alueen historia: Tuusulaan ovat kuuluneet aikoinaan myös Keravan, Järvenpään ja Korson alueet, joten alue on kokenut isojakin maantieteellisiä muutoksia. Kunnan eri alueet voivat olla vieraita muissa osissa asuville kuntalaisille. Vasta alueelle tulleille koko Tuusula voi olla tuntematon niin alueena kuin historiansa puolesta. Siinä missä Pohjois-Tuusulassa on ollut ruukki- ja tehdastointaa, on Etelä-Tuusulassa alueen kehitykseen vaikuttanut voimakkaasti varuskunta-alue sekä myöhemmin Amerin tupakkatehdas sekä laajamittainen soranajo. Tuusulan museo pyrkiikin kulttuurihistoriallisessa tallennustyössään monipuoliseen inklusiiviseen kartuttamiseen, minkä lisäksi museo on osa Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden TAKO-kokoelmayhteistyötä, jossa museon tallennusvastuulla on tiiliteollisuus sekä poikkitaiteelliset taiteilijayhteisöt. (Tuusulan museo 2022, 7, 20.)

3 TIETOPERUSTA

Perinteisesti museoalalla työskentelevät ovat saaneet koulutuksen yliopistossa niin sanotuilla museoaloilla, usein historian, kulttuurihistoria, taidehistorian, museologian, arkeologian tai kansatieteen parissa. Työn alussa sivuttu museoalan murros 2000-luvun alusta lähtien, johon myös toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman pajatoiminnan kehittäminenkin perustuu, on tuonut museoalalle digitaalisuuden lisäksi paljon uusia koulutuspolkuja ja työtehtäviä. Museoammattilaisten tietotaitoon kuuluu kattava valikoima myös museoalan ulkopuolella olevia asioita. Samalla tavalla käytännön työ ja sen kehittäminen kohtaavat perinteisen akateemisen tavan työskennellä ja tehdä tutkimusta. Museoalan murroksen yhtenä osana voidaan nähdä yleisötyön konseptin laajeneminen kaikkea museon toimintaa leikkaavaksi aiheeksi. Samoin osallisuus, asiakaslähtöisyys ja jaettu asiantuntijuus olivat merkittäviä trendejä. (Neitola 2019, 130, 138.) Pajatoimintaa kehitettäessä oleellisia kehitystyöhön liittyviä aiheita ovat toinen aste, museopedagogiikka, oppimisympäristöt, pajatoiminta, kulttuuriperintö, kulttuurikasvatus ja kulttuuriperintökasvatus. Näitä termejä ja niiden merkitystä kehitystyölle on avattu tässä.

Suomessa toisen asteen koulutus sisältää peruskoulun jälkeisen lukiokoulutuksen sekä ammatillisen koulutuksen. Lukiokoulutus ei anna pätevyyttä ammattiin vaan on yleissivistävä noin kolme vuotta kestävä koulutus, jonka päätteeksi suoritetaan ylioppilastutkinto. Ammatillinen koulutus sisältää ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot sekä erikoisammattitutkinnot. Ensimmäisellä saadaan alan perustaidot ja muilla voidaan kehittää omaa työosaamista. Tutkinnot laajuuden vaihtelevat 150–180 osaamispisteen välillä. Toisen asteen suorittamisen jälkeen on mahdollista hakeutua jatko-opintoihin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko (Valtioneuvosto 2021) esittelee suomalaisen koulutuksen ja tutkimuksen tavoitetilaa kohti 2040-lukua ja siinä on käsitelty myös toista astetta. Toimintatapojen ja rakenteiden uusimisella tähdätään jatkuvan oppimisen tarpeisiin ja yleissivistäviin sekä ammatillisiin tavoitteisiin vastaamiseen. Erityisesti teknologia ja digitaaliset oppimisympäristöt nähdään erilaisen saavutettavuuden vastauksina. Yhteistyö työelämän kanssa ja nykyistä laajemmat kokonaisuudet nähdään tärkeinä välineinä. Toisen asteen koulutuksen on oltava kaikille saavutettavaa ja mahdollistaa kaikille kehittyminen. Oppivelvollisuus on laajennettu 18-ikävuoteen asti. Toisen asteen opintojen on tarkoitus luoda nuorille vahva pohja mahdollisiin jatko-opintoihin sekä yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseen. (Valtioneuvosto 2021, 24.)

Museopedagogiikka on museoiden opetustoimintaa ja kasvatustyötä (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 296). Museopedagogiikka on välittäjä museon ja yleisön välillä. Englanninkielinen vastine on museum education, ruotsinkielinen puolestaan museipedagogik. Museopedagogiikan rinnakkaistermeinä käytetään välillä termejä museokasvatus tai museo-opetus. (Tornberg & Venäläinen 2008b, 105.) Museopedagogiikan yhteydessä voidaan puhua myös yleisötyöstä. Näiden kahden varsinaisena erona voidaan ajatella, että museopedagogiikalla on tietynlainen vastuu opetustoimesta, kun taas yleisötyö ottaa haltuun laajemmin museon kävijöiden kokemuksen. (Kaitavuori 2007, 286.) Museopedagogiikkaa voi toteuttaa erilaisissa oppimisympäristöissä ja tämän opinnäytetyön tarkoituksena oleva toiselle asteelle sopivan pajatoiminnan kehittäminen on museopedagogiikan alaan kuuluva toimi.

Kulttuuriperinnön lukutaidon oppimista voi pitää yhtenä museo-oppimisen tavoitteista. Tällöin kyky ymmärtää myös aineellista perintöä muissa kuin museoyhteyksissä kehittyy. (Elo, Kallio, Löfström, Rokka & Virtanen 2004, 55.) Pajatoiminta-termillä viitataan tässä työssä tietyn aihepiirin kokonaisuuteen, jonka voi toteuttaa oppitunnin aikana opiskeluympäristössä. Pajalla viitataan esimerkiksi työpajaan, eli paja on myös toiminnallinen, mitä tukee kokonaisuus: pajatoiminta. Erilaisia pajoja pidetään runsaasti museoissa esimerkiksi vanhoihin työtapoihin tutustuessa. (Kts. esim. Käsitöiden museo 2023; Valokuvataiteen museo 2023.) Tällöin käytetään usein työpaja -termiä.

Sekä opiskelu että oppiminen tapahtuvat oppimisympäristössä, johon voidaan lukea fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen toimintaympäristö. Esimerkiksi pedagogiset ratkaisut ja opetukseen käytettävä tila kuuluvat oppimisympäristöön. Oppimisympäristöt ovat myös aina kulttuurisia, erityisesti arvoja ja arvostuksia välittäessään. Autenttisuus ja todentuntuisuus oppimisympäristössä muodostaa identiteetin muodostumiselle parhaan tilan. (Ropo 2008, 40, 46.) Erilaiset yhteisölliset työskentelymuodot sekä sosiaaliset verkostot ovat yhtä tärkeämpiä välineitä monialaisessa oppimisessa. Oppimisympäristöjen toimintakulttuuri on rakennettava niin, että se tukee erilaisia oppijoita mutta myös ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Kumpulainen 2008, 21.) Työssä käydään läpi, millainen merkitys oppimisympäristöllä on pajan toimivuudelle ja millaisia vaikutuksia oppimisympäristölle voidaan luoda pajatoiminnalla.

Kulttuuriperintöä on selitetty auki monella eri tavalla. Se on kuitenkin aina ihmisen toiminnan tulosta ja voidaan jakaa esimerkiksi irtaimeen, kiinteään ja aineettomaan kulttuuriperintöön. Irtainta kulttuuriperintöä ovat erilaiset perintöesineet laajasti ymmärrettynä, kuten vaikka veis-

tokset tai isomummon evakkomatkalta peräisin oleva ryijy. Kiinteää ovat esimerkiksi rakennukset ja kulttuurimaisemat ja aineetonta tanssit tai kansanperinne. (Elo, Järnefelt, Kallio, Laine, Pohjanvirta 2004, 10-12.) Myös yhteisön kollektiiviseksi perinteeksi ymmärretyt ja hyväksytyt muistot ja muistoesineet voidaan nähdä kulttuuriperintönä (Vilkuna 2008, 49). Perustavanlaatuinen pohjavire kulttuuriperinnöllä on jonkin perityn säilyminen ja hoitaminen ja laajimmillaan sitä voidaan käsitellä inhimillisen toiminnan kautta syntyneinä aineellisina ja aineettomina asioina jotka halutaan säilyttää. Halu säilyttää syntyy usein arvon kokemuksesta: nähdään, että asialla on sellainen itseisarvo, että se tulee säilyttää. Kulttuuriperintöön liitetään myös identiteetin käsite, eli sen minä joku pitää itseään, kuten myös monikulttuurinen lähestymistapa ja negatiivinen kulttuuriperintö. Oman kulttuuriperinnön vaaliminen ja kehittäminen ovat oikeuksia, jotka eivät kuitenkaan saa ohittaa yleisiä ihmisoikeuksia. (Knuuttila 2008, 12–16.) Kulttuuriperintöä voidaan tarkastella myös dynaamisena ilmiönä, joka muuttuu ja kehittyy suhteessa siihen, kuinka sitä tulkitaan ja tarkastellaan nykyisyydestä käsin (Kumpulainen 2008, 23).

Kulttuurikasvatusta ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa käsitellään perusteellisemmin luvussa 2.3. Kulttuurikasvatus liitetään kuitenkin käsitteenä usein nimenomaan lapsiin ja nuoriin ja heille tarjottavaan taiteen ja kulttuurin sisällyttämiseen varhaiskasvatukseen, kouluun tai opintoihin. Se on yhdistävä tekijä monelle eri oppiaineelle ja kokonaisuudelle ja tukee lasten ja nuorten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun, taiteeseen ja kulttuuriin niin tekemisen kuin kokemisenkin puolesta. (Helsinki oppii 2023.) Kulttuurikasvatus kuuluu kulttuurikasvatussuunnitelmaan ja muodostaa siten arvopohjan myös tässä työssä kehitetylle pajatoiminnalle.

Kulttuuriperintökasvatus eroaa kulttuurikasvatuksesta siten, että sen tarkoituksena on tukea lapsen kulttuuri-identiteetin kehitystä yhdessä tietojen ja taitojen kanssa. Tavoitteena on ymmärtää sekä omaa kulttuuria ja juuria kuten myös muita kulttuureja esimerkiksi kulttuurisen lukutaidon avulla. (Helsinki oppii 2023.) Aiheesta on aiemmin käytetty usein termiä kulttuuriperintöopetus. Yhtä kaikki kulttuuriperintö käsitetään ryhmän yhteiseksi omaisuudeksi, joka pyritään siirtämään eteenpäin ja kasvatuksellinen osuus pyrkii kehittämään etenkin oman ympäristö havainnointiin, ymmärrykseen ja arvostukseen liittyviä ominaisuuksia. Opetettavien asioiden kulttuuriset sidonnaisuudet on hyvä tuoda esiin kulttuuriperintökasvatuksessa. (Tornberg & Venäläinen 2008a, 66-67, 73.) Samoin kuin kulttuurikasvatus, myös kulttuuriperintökasvatus on olennainen osa kulttuurikasvatussuunnitelmaa ja siten tärkeässä osassa pajatoiminnan kehitystä arvioitaessa.

3.1 Mitä on kulttuurikasvatus ja sen suunnitelma?

Tuusulan alueen toisen asteen koulutus kattaa Tuusulan lukion kolme toimipistettä: Hyrylän, Jokelan ja Kellokosken toimipisteet, joissa on yhteensä noin 690 opiskelijaa (Tuusulan lukio 2023). Tämän lisäksi Tuusulassa toimii kaksi Keudan toimipistettä, joista Pekka Halosen akatemiassa noin 280 opiskelijaa sekä Kirkkotien toimipisteessä noin 950 opiskelijaa (Keuda 2023a, 2023b). Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma voi koskea Tuusulassa siis lähes 2000 opiskelijaa, minkä lisäksi toiminta voidaan ulottaa myös sellaisten nuorten pariin joilla ei ole opiskelu- tai työpaikkaa. Lähtökohta on siis enemmänkin ikäluokassa kuin koulutusasteessa. Opinnäytetyö vastaakin tähän tarpeeseen tuottamalla tietoa toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman teoreettisesta pohjasta ja soveltamiskäytännöistä muualla Suomessa sekä luomalla lainattavan pajan, jonka toiminta ei ole riippuvaista museon henkilökunnan resursseista.

Kulttuurikasvatussuunnitelma on opetussuunnitelman liite ja antaa suuntaviivat siihen, kuinka kunnassa kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta toteutetaan. Kulttuurikasvatussuunnitelman avulla tuetaan kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kehittymistä sekä vahvistetaan kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä. Kultsun avulla myös muodostetaan kulttuurisen yleissivistyksen pohja ja kehitetään monipuolista ilmaisu-, mielikuvitusta ja luovuutta sekä tuetaan itsetuntoa. Samalla annetaan mahdollisuuksia kulttuurisiin elämyksiin ja taiteelliseen toimintaan sekä taataan oikeus omaan tilaan ja yhteisöön sekä laadukkaaseen kulttuuriin. (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023a; 2023b; 2023c.) Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030 asettaa visioksi, että vuonna 2030 Euroopan ajankohtaisimmat museot ja innostuneimmat asiakkaat löytyvät Suomesta. Museoalan arvoiksi puolestaan määritellään yhteisöllisyys ja vuorovaikutteisuus, luotettavuus ja jatkuvuus, moniäänisyys ja demokratia sekä rohkeus ja ennakkoluulottomuus. (Mahdollisuuksien museo 2018, 12.) Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmalla ja -toiminnalla pyritään vastaamaan samoihin visioihin ja arvoihin kuin varhaiskasvatuksen ja perusasteen kulttuurikasvatuksella (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023d).

Yhteistyö koulujen ja museoiden kanssa yhdistää museon uuden tiedon tuottajana ja välittäjänä koulun kasvatukselliseen asiantuntijuuteen. Yleensä koulujen ja museoiden yhteistyö on paikallisesti toteutettua, jolloin toimintaan on mahdollista saada pysyvyyttä ja jatkuvuutta, kun toimintakumppanit pysyvät samoina ja osaltaan tämä myös edistää yhteisöllisyyttä. (Elo, Järnefelt, Kallio, Laine, Pohjanvirta 2004, 18-19.) Tulevaisuuden koulupedagogiikan haasteiksi

onkin nimetty esimerkiksi opiskelussa laajojen oppimisprosessien ja -ympäristöjen hyödyntäminen. Yhteistyö eri oppimisympäristöjen kanssa olisikin hedelmällistä. (Kumpulainen 2008, 22.)

Historialliset faktat ja ylhäältäpäin annettu opetus ei ole kulttuurikasvatussuunnitelman perustarkoitus vaan kulttuurikasvatustoiminnassa Tuusulassa ovat museon lisäksi mukana myös kulttuuri- ja kirjastotoimi. Vuosittain toistuvien tietylle ikäryhmälle suunnattujen sisältöjen lisäksi tarjolla on myös itsenäisesti käytettäviä materiaaleja ja esimerkiksi lainattavia materiaaalipaketteja (Tuusulan kunta 2023d). Tuusulan museoiden yleisötyöllä sekä aineistoilla kuten pedagogisella kokoelmalla ja materiaaalipaketeilla onkin iso rooli museon kokoelmien laajemmalle saavutettavuudelle (Tuusulan museo 2022, 28). Toisen asteen kulttuurikasvatusta on ryhdytty Tuusulan kulttuuripalveluiden ja Lottamuseon toimesta syksyllä 2023 tarjoamaan Tuusulan lukiolle ja Keudalle. Tarjolla on opinnäytetyn käsittelemän pajan lisäksi kirjastokäytön opastusta, kirjavinkkausta, opastettu käynti Halosenniemessä, Arkeologiaa! Tuusula 11000-1000 before present -oppitunti, Kult@Monio -kulttuurifestivaali, opastettu käynti Kellokosken sairaalamuseossa, opastettu käynti Lottamuseossa, Lottamuseon verkko-oppitunti, Nuorisopassi (1.1.2024 alkaen) sekä suomalaisen musiikin päivän konsertti lukio ja kulttuuritalo Moniossa. (Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023d.)

Suomessa ei ole valtakunnallista kulttuurikasvatussuunnitelmaa eikä kulttuuriopetuksella määriteltäviä tavoitteita. Tästä johtuen kulttuurikasvatussuunnitelmat ovat eri kunnissa erilaisia ja pohjaavat myös alueen omaan paikalliskulttuuriin. Perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelma on usein kunnallisen opetussuunnitelman liite. (Rovaniemen kaupunki 2016, 7.) Monet kunnat ovat suunnitelleet kulttuurikasvatussuunnitelmansa perustason ja kakkostason pohjalle. Perustaso, myös ykköstasoksi kutsuttu joissain suunnitelmissa, on vuosittaista kiinteää kulttuurikasvatussuunnitelmaan kuuluvaa toimintaa. Kakkostaso taas on vaihtelevampaa ohjelmaa, joka saattaa riippua esimerkiksi siitä, kenen toimijan kanssa kunnalla on sopimus aiheeseen liittyvistä toiminnoista sinä vuonna. Se on voitu budjetoida mutta sitä ei voi kirjoittaa samalla tavalla auki kuin perustasoa. (Kts. esim. Sallan kunta 2022, 4.)

Tuusulan lisäksi myös Espoo on alkanut syksyllä 2023 pilotoimaan toiselle asteelle suunnattua kulttuurikasvatusta nimellä toisen asteen kulttuuripolku. Lukion osalta pääpaino on laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden tukemisessa ja ammatillisessa koulutuksessa yhteisten tutkinnon osien (YTO-opinnot) osaamistavoitteiden tukeminen kurssilla Taide- ja luova ilmaisu. Vaihtoehtona voi olla kolme eri vierailua vuoden aikana samalle ryhmälle joko kulttuurikohteeseen

tai taidetoimijan vierailun oppilaitokseen. Tämän lisäksi opiskelijat saavat vapaa-ajan kulttuurikokemuksen eli ilmaisen pääsyn yhteen elokuvanäytökseen. Vierailujen lisäksi oppilaitosten käytössä on myös digisisältöjä. (Espoo 2023.)

Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi sivustolta huomaa myös toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmien tarpeen. Yli 70 prosentilla Suomen kunnista on kulttuurikasvatussuunnitelma. Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto aloittaa Kulttuurikasvatussuunnitelmien edistämishankkeen (2023-2024) johon etsitään kolmea kuntaa pilotoimaan kulttuurikasvatussuunnitelmaa ammatilliseen koulutukseen. (Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi 2023b.) Pilotissa ovat mukana Nivala, Lapua, Kauhava, Kuusamo ja Vantaa ja Tuusulan kunta toimii Espoon kanssa asiantuntijoina hankkeessa (Lastenkulttuuri.fi 2023). Kiinnostus toisen asteen kulttuurikasvatustoimintaa kohtaan on siis monin tavoin nouseva trendi.

3.2 Aiheeseen liittyvä tutkimus

Museon mahdollisuuksia erilaisina oppimisympäristöinä on jonkin verran käsitelty. Museo oppimisympäristönä (2004) on Suomen museoliiton ja Suomen Tammi Plus -projektin julkaisu, jossa käsitellään museota myös näkökulmana, eikä vain seinien sisällä olevana rakennuksena. Ensimmäinen museopedagogiikkaan liittyvä väitöskirja tarkastettiin vuonna 2003 (Asikainen 2003). Kulttuuriperintöön ja museoon siinä sivussa on tutustuttu sekä teoksissa Kulttuuriperintö ja oppiminen (2008) ja Mitä on kulttuuriperintö? (2013). Erilaista työpajatoimintaa on myös kehitetty viime aikoina, esimerkiksi Sagalundin museon ja lastenkulttuurikeskuksen hankkeessa 2022-2023 jossa kehitettiin tulevaisuustyöpaja, jonka oppaana syntyi Karkkipuuroa ja käveleviä taloja (2023).

Kulttuurikasvatussuunnitelmien valtakunnallisesta tilanteesta on saatu lisätietoa Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton kuntakyselyn (2022 & 2023) tuloksista. Kyselyyn vastasi vuonna 2023 151 kuntaa, joista 74 prosentilla oli kulttuurikasvatussuunnitelma. Näistä 66 prosenttia oli ajan tasalla ja päivittäminen oli kesken 14 prosentilla. Keskeisinä hyötyinä on nähty lasten ja nuorten tasa-arvoisen taiteen kokemisen mahdollistaminen tai sen edistäminen. Näin ollen se palvelee myös keinona toteuttaa lasten oikeuksia. Toinen merkittävä seikka oli paikalliskulttuuriin tutustumisen edistäminen. (Kuntakysely 2023.)

Kuntakysely 2023 toi esiin myös henkilöresurssien puutteen kulttuurikasvatussuunnitelman tekemisen esteenä. Ylipääntänsä haasteet aiheeseen liittyivät resursseihin, koulumaailmaan ja tarjontaan. Erityisesti kuljetusmaksut on nostettu yhdeksi isoksi kustannukseksi, joka haja-asutusalueilla vielä korostuu. Opetustoimissa työskentelevät kokevat uusien oppimisympäristöjen ja opetussuunnitelmien sisällön laajenemisen kulttuurikasvatussuunnitelmien eduiksi, vaikka muuten koulumaailman hyödyistä oli eriäviä mielipiteitä. Tässä monialaisuudesta suunnittelu- vaiheessa voisi olla huomattava hyöty. Erityisesti yläkoulujen puolelta aineenopetuksessa on koettu kulttuurikasvatussuunnitelmien sisältöjen häiritsevän opetustyötä. (Kuntakysely 2023.)

Myös erilaiset oppimistyyliä vaikuttavat siihen, millaisia asioita on otettava toiminnassa ottaa huomioon. Erilaisista oppimistyyleistä osana osallistavia menetelmiä on tehty Osallistavat menetelmät: Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle -opas. Esimerkiksi ryhmätilanteissa on erilaisia oppimistyyliä kuten aktiivinen osallistuja, harkitseva tarkkailija, looginen ajattelija sekä kokeileva toteuttaja. Erilaisia osallistavia menetelmiä on kehitetty runsaasti, jotta erilaiset oppimistyyliä ja osallistujat saataisiin huomioitua ja sitä kautta osallisiksi. (Taipale & Sirola-Korhonen 2017.)

3.3 Pajatoiminta pedagogisena välineenä

Pajatoimintana voidaan nähdä sekä työpajat että pajatoiminta, joita käytetään välillä myös synonyymeina. Työpajat tukevat usein näyttelyä ja ovat aktivoivaa toimintaa ja niitä järjestetään usein museon alueella. Keskeisenä ajatuksena on tekemällä oppiminen ja aiheena voi olla esimerkiksi vanhojen työtapojen jäljittely, taiteen tekemistä tai jotain muuta konkreettista, paino on kuitenkin jonkin uuden luomisessa. (Forssell, Haapalainen, Hautio, Heikkinen, Kallio, Lamminen & Viherluoto 2004, 131.) Pajatoiminta puolestaan on enemmänkin museo-opetusta luokkahuoneessa, mutta siinä voi olla myös työpajamainen ote.

Museo-opetuksen yhtenä tehtävänä voidaan ajatella olevan kotiseututunteen herättäminen. Kotiseutuaan ja sen kulttuurihistoriaa sekä kulttuurimiljöötä arvostava opiskelija saattaa herkemmin myös pysyä kotiseudullaan. (Forssell ym. 2004, 106.) Pajatoiminnalla voidaan helposti luoda konkreettisia esimerkkejä alueen historiasta ja sen vaikutuksesta alueen nykyisyyteen.

Opetus on pitkään nähty opettajajohtoisena opetussuunnitelman tavoitteita noudattavana toimintana luokkahuoneissa. Kun puhutaan oppimisympäristöistä ja etenkin suunniteltaessa uusia

oppimisympäristöjä voidaan painottaa päämääräsuuntautuneisuutta, kompleksisuutta ja autenttisuutta, vuorovaikutteisuutta, eettistä ja moraalista reflektointia sekä arviointia. Päämääräsuuntautuneisuuden voidaan liittää omien tavoitteiden luonti ja toteutus, yhteisöllisyys, kulttuurinen jäsenyys ja kulttuurinen tietoisuus. Kompleksisuuteen ja autenttisuuteen oppimisympäristön on pystyttävä tarjoamaan haasteita, esimerkiksi ilmiöitä ongelmanratkaisun kautta tarkastellessa. Vuorovaikutteisudessa haetaan sitä, että oppimisympäristön on oltava dialoginen. Eettinen ja moraalinen painotus pitää tärkeänä kehittää arvoja ja tarjota mahdollisuuksia pystyä eettisten ja moraalisten kysymysten arviointiin. Arvioinnilla pyritään antamaan palautetta ja mahdollistetaan oppimisprosessin seuranta. (Ropo 2008, 38, 44-45.) Vaikka pajatoimintaa ei voi varisnaisesti pitää oppimisympäristönä, se kuitenkin liittyy vahvasti oppimisympäristöön ja täyttää monia näistä painotuksista. Tarjoamalla tietoa ja pohdiskeltavia tehtäviä pyritään tarjoamaan opiskelijoille kaikkia näistä tavoitteista.

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmaan sopivaa pajatoimintaa, jolloin pajatoiminnan ensimmäinen tehtävä on vastata kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteisiin. Esimerkiksi kulttuuri-identiteetin muodostumisen tukeminen ja kehittyminen on myös paikallisuudesta kumpuavan tavoite, johon alueen kulttuuriin keskittyvä pajatoiminta antaa erilaisen perspektiivin kuin aiheesta lukeminen. Pedagogisena välineenä pajatoiminta tässä työssä on suunniteltu kouluun opiskelijoiden päivittäiseen oppimisympäristöön ja se rajaa aiheen samalla myös tiettyyn teemaan. Sen on oltava erilaista kuin perinteinen opetus. Pajamaisuus vaatii myös toiminnallisuutta.

4 MENETELMÄT

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja siinä on käytetty lähestymistapana konstruktivistista tutkimusta myös palvelumuotoilua hyväksi käyttäen. Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössä käytettiin havainnointia, vertailukehittämistä (benchmarking), kyselyä sekä aivoriittä (voidaan kutsua tässä tapauksessa myös yhteisölliseksi ideointimenetelmäksi tai brainstormingiksi).

4.1 Konstrukttiivinen tutkimus

Opinnäytetyön lähestymistapa on konstrukttiivinen tutkimus, koska tarkoituksena oli luoda uusi konkreettinen tuotos olemassa olevan teoreettisen tiedon pohjalta. Teoreettisen tiedon lisäksi tarvitaan myös uutta käytännössä kerättävää tietoa, eli empiiristä tietoa. Konstrukttiivinen tutkimus muistuttaa palvelumuotoilua, mutta koska kyseessä ei tarkalleen ole palvelun kehittäminen vaan kehittämistyön synnyttämä rakenne, on lähestymistapa ennen kaikkea konstrukttiivinen. (Ojasalo, Moilanen & Ritakoski 2015, 65.)

Konstrukttiivinen tutkimus tavoittelee jollekin ongelmalle uuden teoreettisesti perustellun ratkaisun joka tuottaa uutta tietoa. Tällöin tuotos on myös testattava ja sen tuoma uusi tieto perusteltava. Opinnäytetyön laajuudessa työssä tämä voi olla haastavaa. Suunnittelu, käsitteellinen mallintaminen sekä niiden toteutus ja testaus ovat avainasemassa. Toteuttajan sekä hyödyntäjän on oltava vuorovaikutuksessa ja kommunikoida keskenään, mistä syystä myös toimeksiantajan on sitouduttava kehittämiseen. (Ojasalo ym. 2015, 65-66.)

4.2 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa tutkittavaa ilmiötä koitetaan ymmärtää tutkittavien näkökulmasta. Tällöin tutkittavien kokemukset ja ajatukset tutkittavan asian suhteen ovat äärimmäisen tärkeitä. Erityisesti haastattelut ja havainnointi ovat usein käytettyjä menetelmiä laadullisessa tutkimuksessa. Käytettävät menetelmät ovat induktiivisia, eli johtopäätökset on pyritty tekemään aineistosta käsin. Kokonaisvaltaisen kuvan saaminen ilmiöstä, josta tehdään tulkinta ja uudelleentarkastelun kautta voi johtaa uuteen tulkintaan. Tutkimusprosessi elää koko tutkimuksen ajan laadullisessa tutkimuksessa. (Juuti & Puusa 2020; Puusa & Juuti 2020; Ojasalo ym. 2015, 105.)

Koska pajatoiminnasta toisella asteella ei ollut juuri valmista tietoa, on laadullinen tutkimusote sopinut hyvin vastaamaan tutkimuskysymykseen. Laadullisessa tutkimuksessa halutaan saada

tietoa aiheesta, josta ei välttämättä ole vielä kertynyt paljoa tietoa. Myös tutkija on tällöin usein tutkittavien lähellä tai osallistuu tutkittavien toimintaan. Luotettavuuden kannalta tutkimusprosessin tarkka kuvaus on tällöin tärkeää. Tutkimuksellisessa kehitystyössä saatetaan käyttää määrällisiä ja laadullisia menetelmiä myös hiukan ristiin, koska menetelmät ovat tällöin auttamassa pääsemään parhaaseen tulokseen kehittämistyön kannalta. (Ojasalo ym. 2015, 105.)

4.3 Havainnointi

Havainnointi tutkimusmenetelmänä voidaan toteuttaa monella tavalla. Tässä opinnäytetyössä havainnointia on käytetty osallistavana havainnointina. Työssä on käytetty laadullista tutkimusta, jolloin aihetta on havainnointu luonnollisessa ympäristössä ja otettu huomioon tilanteen monimerkityksellisyys. Asiayhteys on tällöin tärkeä havainnoinnin kannalta. Havainnot ovat osa keskustelua aiheesta ja tuottavat selkeyttä tutkimuskohteesta. (Vilka 2018, luku ”Mitä on havaitseminen?”; Vilka 2021, luku ”Osallistava havainnointi ja tarkkailu”.) Havaintoja voi saada esimerkiksi kuulonvaraisesti, näkemällä ja aistimalla. Erityisesti toimintatutkimuksen ollessa kyseessä havaintoja voi saada työpajoista. Havainnointia voi tehdä jäsennellysti tai vapaana havainnointina, jota tässä työssä on käytetty. Vapaa havainnointi on valittu, koska havaintojen teon on täytynyt toimia ihmisten toiminnan ja tutkimuskohteiden sosiaalisen vuoro-vaikutuksen puitteissa. (Ojasalo ym. 2015, 115; Vilka 2018, luku ”Havainnointi metodina”.)

Havainnointi sopii hyvin tilanteisiin, jotka ovat vaikeasti ennakoitavia tai muuttuvat nopeasti. Havainnointi mahdollistaa tiedonsaannin myös ympäristöissä, joissa tutkijalle ei välttämättä haluta kertoa suoraan asioita. Kehittämistyössä havainnoitsija on yleensä passiivisen ja aktiivisen toimijan välimaastossa. Havainnointitekniikkana on käytetty strukturoimatonta havainnointia, jossa havainnoinnin ongelmia ei ole etukäteen jäsennely tarkasti. Havaintoaineisto ei yksistään muodosta tuloksia vaan aineisto kaipaa tuekseen analyysiä. Vasta aineiston analyysin jälkeen siitä voi muodostaa tulkintoja. (Ojasalo ym. 2015, 114-116, 119.)

Havainnoinnin avulla voidaan seurata todellisia tilanteita reaaliaikaisesti, samoin kuin todentaa dokumenttien kautta kerrottuja asioita. Havaintoaineiston analyysissa voidaan käyttää havainnointimuistiinpanoja. Tällöin voidaan käyttää esimerkiksi muistiinpanoista lyhyitä katkelmia. Toinen vaihtoehto on tehdä strukturoituja havaintoja, jossa tarkastellaan vain tiettyjä osa-alueita, joista tehdään havaintoja. Kolmantena vaihtoehtona voidaan havainnoinnista kirjata tarkempi tapauksen selostus. Havainnoinnissa kritiikkiä on annettu sekä liiasta objektiivisuudesta että subjektiivisuudesta. Erityisen tärkeää on ymmärtää, että tutkija on aina subjektiivinen ja

tulokset rakentuvat henkilökohtaisista tutkimusvalinnoista jotka tutkija tekee. Omaa toimintaa tulee tarkastella myös kriittisesti. Samoin on esitetty huomioita siitä, käyttäytyvätkö havainnoitavat samoin kuin käyttäytyisivät muuten ilman havainnointia. (Paalumäki & Vähämäki 2020.) Opetustilanteissa on esimerkiksi huomattu opettajien ja opiskelijoiden käyttäytymisen muuttuvan tutkijan läsnäolon mukaisesti (Ojasalo ym. 2015, 116-117).

4.4 Kysely

Kyselyä ja havainnointia on tässä työssä käytetty tukemaan toisiaan. Kyselylomakkeiden lukumäärän vähyden puolesta ei voida puhua määrällisestä tutkimuksesta. Opinnäytetyössä on käytetty palautekyselyä, jossa väittämille on annettu numeraalinen arvo niiden sopivuuden mukaan ja tilaa on ollut myös vapaalle palautteelle (Liite 1). Kyselyn pohjaksi on oltava tietoa, jonka perusteella kysely voidaan suunnitella ja kyselylomakkeen tulee pohjautua kehittämistyön tavoitteisiin. (Ojasalo ym. 2015, 122, 130.)

Koska opinnäytetyön aineistona on pieni määrällinen aineisto kyselyvastauksia palautelomakkeiden muodossa, on kyseessä näyte otoksen sijaan. Näytteestä ei voida tehdä perusjoukkoa koskevia yleistyksiä. Näyteluontoisella kyselyllä voidaan kuitenkin saada tietoa tietystä tapauksesta. (Ojasalo ym. 2015, 123.)

4.5 Vertailukehittäminen

Pajatoiminta osana kulttuurikasvatussuunnitelmaa vaatii perehtymistä erilaisiin kulttuurikasvatussuunnitelmiin, jotta mahdollisuuksia ja muualla koitettuja toimintatapoja voidaan peilata Tuusulan toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmaan. Tässä apuna käytettiin vertailukehittämisen menetelmää (toiselta nimeltään benchmarking). Vertailukehittäminen on menetelmänä hyödyllinen erityisesti silloin, kun kyetään tunnistamaan tietty kehitystarve, johon vertailukehittämistä voidaan käyttää (Noro 2004, 65). Vertailukehittämisellä voidaan myös hahmottaa alan muiden toimijoiden kokeilemia hyviä (ja toimimattomia) toimintamuotoja (Tuulaniemi 2011, luku ”Esitutkimus”).

Vertailukehittäminen vaatii myös omien kehittämistoimien selkeyttämistä ja selvästi määritellyä. Kun tässä on onnistuttu, voidaan kerätä tietoa siitä, kuinka muut ovat onnistuneet toimessa. Tällöin on kyettävä erittelemään myös tutkittavien organisaatioiden erot, koska kaikkea ei voida suoraan siirtää omaan toimintaan, vaan jonkun toiminnan onnistuminen voi johtua esimerkiksi toisenlaisesta organisaatorakenteesta. (Ojasalo ym. 2015, 186.)

Vertailukehittäminen opinnäytetyössä toimi niin, että selvitettiin, millaisia toimia muissa toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmissa on käytetty ja miten ne ovat alueella toimineet. Hyväksi koettuja käytänteitä on pyritty käyttämään myös tuloksena syntyneessä toiminnallisessa pajassa.

4.6 Aivoriihi

Koska Tuusulan alueella on toteutettu jo useita vuosia sekä varhaiskasvatuksen että perusasteen kulttuurikasvatussuunnitelmaa, voitiin vastaavia pajoja pitäneen ja kehittäneen museonlehtorin kanssa pitää myös aivoriihtä siitä, miten pajaa kannattaa muokata (Hemmilä-Peltonen 2023). Aivoriihi on ideointimenetelmä, jossa on tuotettu ideoita, joita on sitten pyritty jalostamaan niin, että toimivia on saatu otettua mukaan (Aivoriihestä esim. Muotoilupakki.fi 2023).

Yleensä aivoriihessä on esimerkiksi 6-12 osallistujaa ja vetäjän johdolla etsitään luovia ratkaisuja johonkin ongelmaan. Tällöin voidaan puhua esivaiheesta, jolloin asetetaan tavoitteet, lämmittelyvaiheesta, jolloin luovutaan ennakkoluuloista, ideointivaiheesta, jossa heitellään ideoita niitä arvioimatta sekä valintavaiheesta, jolloin ideoita aletaan arvioida kriittisesti. (Ojasalo ym. 2015, 160-161.)

4.7 Palvelumuotoilu

Palvelumuotoilua on käytetty uusien palveluiden innovoinnissa, olemassa olevien palveluiden kehittämisessä sekä organisaatioiden liiketoimintamahdollisuuksien havaitsemisessa. Sitä voi kuvata konkreettisenä toimintana joka yhdistää odotukset ja tarpeet. (Tuulaniemi 2011, luku ”Osaaminen nimeltä palvelumuotoilu”.) Palvelumuotoilun käyttö liittyy nimenomaan siihen tosiasiaan, että museotyöskentely on asiakaspalvelua ja museokokemus, myös pajatoiminta on palvelutuote. Vaikka toisen asteen pajatoiminnasta ei makseta Tuusulan museolle, on kulttuurikasvatussuunnitelmien pohjana kuitenkin eräänlainen arvo, jonka sen ajatellaan tuottavan asiakkaille, tässä tapauksessa kuntalaisille ja kunnan alueella opiskeleville. Sidosryhmä määrittää asialle arvon kokemansa hyödyllisyyden mukaan (Tuulaniemi 2011, luku ”Arvosta tarjoomaan”). Tuulaniemi määrittää palvelulle neljä keskeistä ominaisuutta: palvelu ratkaisee jonkin asiakkaan ongelman, se on prosessi, koemme palvelun muttemme omista sitä ja ihmisten välinen vuorovaikutus on merkittävä tekijä (Tuulaniemi 2011, luku ”Muotoilu palveluiden kehittämisessä”).

Palvelumuotoilu on käyttäjakeskeistä minkä lisäksi myös palvelun eri osapuolet on saatava osallistettua kehittämistyöhön. Palvelua ympäröivät toimijat ja heidän tarpeiden sekä toiveidensa ymmärtäminen yhdessä toiminnan ja tilanteiden kanssa muodostaa pohjan palvelulle. Palvelumuotoilun prosessia voi esitellä käyttämällä termejä kartoita ja ymmärrä, ennakoit ja ideoi, mallinna ja arvioi sekä konseptoi ja vaikuta. (Ojasalo ym. 2015, 72, 75.)

4.8 Aineisto

Koska työn rajausta tehtiin toisen asteen opiskelijoihin, aiheutti se tietynlaisen haasteen tutkimusmenetelmille. Toisen asteen opiskelijat ovat iällisesti kirjava joukko. Jos ajatellaan, että valtaosa aloittaa toisen asteen heti peruskoulun jälkeen ja valmistuu kolmessa vuodessa, puhutaan pääasiassa 15-18 vuotiaista opiskelijoista. Ikähaarukka on kuitenkin todellisuudessa huomattavasti laajempi.

Tuusulan toisen asteen oppilaitokset rajoittuvat Tuusulan lukion kolmeen toimipisteeseen ja Keudan Tuusulan kahteen toimipisteeseen. Myös Tuusulan Ohjaamolta tiedusteltiin mahdollisuutta kokeilla pajaa Ohjaamon asiakkaiden keskuudessa, mutta toiminnassa ei sillä hetkellä ollut pajatoiminnalle sopivaa alustaa. Ohjaamot tukevat alle 30-vuotiaita työhön, kouluun sekä arkeen liittyvissä asioissa (Ohjaamo 2023). Aineistoa pajan havainnoinnista on yhdestä opetusryhmästä Tuusulan kunnan lukion toimipisteestä. Sekä Keudan että Tuusulan lukioilta on saatu tutkimuslupa aiheeseen.

Pajan aikana havainnoitiin tehtävien selkeyttä ja niiden toimivuutta luokkatilassa. Pajaan osallistuneita pyydettiin myös täyttämään palautelomakkeen, jonka avulla kartoitettiin sitä, miten pajan eri tehtävät koettiin ja miten pajan kokonaisuudet toimivat yhdessä. Numeerisen arvioinnin lisäksi pyydettiin myös avointa palautetta pajasta. Aineiston jäädessä pieneksi ei kyselyistä voi tehdä varsinaisia tilastollisia johtopäätöksiä.

Ison osan opinnäytetyön aineistosta muodostavat vertailukehittämisen avulla toisten kuntien ja kaupunkien kulttuurikasvatussuunnitelmat, jotka ottavat jollain tapaa huomioon myös toisen asteen. Pääasiassa tällöin toista astetta edustaa alueen lukio. Kulttuurikasvatussuunnitelmien listaus löytyy Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton ja Suomen kulttuuriperintökasvatuksen ylläpitäältä sivustolta (Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi 2023a). Samoin erilaiset lainattavat pajat koskien myös muita kuin toista astetta olivat hyödyllisiä ja toivat kaivattua perspektiiviä siihen, millaisia toimintoja on pidetty hyvinä ja jatkamisen arvoisina. Suomen 309:sta kunnasta

75 prosenttia omaa kulttuurikasvatussuunnitelman. (Lastenkulttuuri.fi 2023; Tilastokeskus 2023.) Kaikista kulttuurikasvatussuunnitelmista toista astetta koski 33 suunnitelmaa Tuusula mukaan luettuna. Näistä 11 otti huomioon jonkin muun toisen asteen kuin lukion. Näistä yhdestätoista viisi kuntaa tai kaupunkia oli muodostanut kulttuurikasvatussuunnitelmansa samalle pohjalle. Niistä 22:stä kunnasta tai kaupungista jotka ottivat vain lukiot mukaan suunnitelmiinsa, kolme muodostaa yhteenliittymän kulttuurikasvatussuunnitelmien pohjalta. Karkeasti voidaan siis sanoa, että noin 230 kunnasta joissa kulttuurikasvatussuunnitelma on, vain 14 prosentilla se koskee toista astetta ja 4,3 prosentilla muita toisia asteita kuin lukioita. (Liite 2.)

Aineistona on käytetty myös aivoriihtä Tuusulan museolehtorin kanssa (Hemmilä-Peltonen 2023), jonka aikana on pohdittu erilaisia variaatioita tai kehittämissuunnitelmia pajaan. Aivoriihestä on tehty tapahtumahetkellä muistiinpanoja, joita on työssä hyötykäytetty, samoin kuin pajatehtävien muokkaamisessa ja suunnittelussa.

5 ANALYYSI

Laadullinen tutkimus on haasteellista kestävien johtopäätösten luomiseen, minkä lisäksi analyysitapoja on useita mahdollisia. Moninaisuus voi hankaloittaa analyysia, joskin saattaa tehdä siitä myös mielenkiintoisen. Laadullisen aineiston analyysissä yhdistyvät analyysi sekä synteesi ja tarkoituksena onkin luoda toimiva kokonaisuus, jonka avulla voidaan tehdä tulkinta sekä johtopäätökset ilmiöstä. (Puusa 2020.) Analyysiin vaikuttaa laadullisessa tutkimuksessa tutkijakohteen ja tutkijan vuorovaikutus, jolloin tutkijan on kyettävä refleктоimaan omaa subjektiivisuuttaan (Aaltio & Puusa 2020).

Konstruktiiivinen tutkimus vaatii uutta tietoa ja laajan tietopohjan kautta on mahdollista luoda uusi tuotos. Aineiso sekä prosessi on noudattanut konstruktiiivista tutkimusta siinä mielessä, että suunnittelu, mallintaminen, toteutus ja testaus ovat muodostaneet lopullisen tuotoksen. Saatua tietoa on käytetty niin tietopohjan kuin toiminnallisuudenkin luomiseen.

Jos tarkastellaan aineistoa ja prosessia kehitystyönä palvelumuotoilun kautta, puhutaan luovan ongelmanratkaisun periaatteita noudattavasta prosessista. Prosessi on toistuva tapahtuma, joka koostuu sarjasta loogisesti eteneviä toistuvia toimintoja. Prosessiin kuuluvat osat määrittely, tutkimus, suunnittelu, palvelutuotanto ja arviointi. (Tuulaniemi 2011, luku ”Palvelumuotoilu-prosessi”.) Opinnäytetyön kannalta ajateltuna määrittely aloittaa työn ja siinä vastataan siihen, mitä ongelmaa ollaan ratkaisemassa. Vastauksena on, että pyritään luomaan kulttuurikasvatussuunnitelmaan sopiva toiminnallinen paja Tuusulan teollisuushistoriasta toiselle asteelle myös itsenäisesti käytettävästi. Tutkimus on ollut vertailututkimusta ja keskusteluja, joiden avulla on saavutettu käsitys kehittämisen kohteesta, ympäristöstä, resursseista ja tarpeista. Suunnitteluvaiheessa on luotu erilaisia vaihtoehtoja ja käyty läpi niiden toimivuutta. Palvelutuotanto -kohdassa pajaa on kokeiltu autenttisessa ympäristössä ja (kehitysprosessin)arviointi tapahtuu tässä opinnäytetyössä.

Analyysia on tehty eri tutkimusmenetelmillä pajaan kuuluvista osista, joita ovat infovideo, Kahoot-visa, etuoikeuskävely, valokuvatehtävä sekä toiminnalliset osiot.

5.1 Pajan havainnointi

Käytän yhtä pajakokeilua Tuusulan lukion toimipisteestä palautelomakkeineen pajan toimivuuden arviointiin. Pajaa havainnointiin opiskelijoiden päivän viimeisillä tunneilla pajan keston

ollessa yhden tunnin ja 15 minuuttia. Havainnointi on tehty autenttisessa luokkahuoneympäristössä opiskelijoiden aineenopettajan ollessa myös paikalla. Työpajan havainnoinnista kirjattiin jälkeenpäin havainnointimuistiinpanot ja havainnointitekniikkana käytettiin strukturoimatonta havainnointia.

Pajan toimintaan liittyvästä havainnointikerrasta saatiin paljon tietoa siitä, mitkä tehtävät toimivat hyvin ja mitkä vaativat vielä viimeistelyä. Pajan aikana havainnoitiin alkuinfon riittävyttä sekä sitä, miten opiskelijat jaksoivat kuunnella alustuksen, joka oli pitkälti laajan aineiston pakkaamista lyhyeen ymmärrettävään muotoon. Noin viidentoista minuutin alustus aiheutti opiskelijoissa jonkinasteista liikehdintää, minkä lisäksi opettaja huomautti kerran opiskelijoille hiljaisuudesta. Osa ajasta käytettiin myös suostumuslomakkeiden sekä tietosuoja-asioiden läpikäymiseen.

Seuraavat havainnoinnit koskevat Kahoot-visaa. Kiinnostavia kysymyksiä havainnoinnin kannalta olivat vastausajan pituuden riittävyys, visan helposti löydettävyyden ja kuinka paljon oikeita vastauksia tarvitsee selittää opiskelijoille. Opiskelijoille kerrottiin heti, että visaan voi osallistua nimimerkillä (kunhan se ei loukkaa ketään), vastausaika kysymystä kohden ja kysymysten määrä sekä se, että kysymykset jäävät näkyviin myös vastausvaihtoehtojen kanssa. Osa opiskelijoista oli nopeasti luonut nimimerkkinsä, osaa opiskelijoista sai puolestaan odottaa. Itse visaan vastaaminen tuntui tapahtuvan nopeasti eikä kaikkea aikaa käytetty joka kysymyksessä. Visan aikana luokkatilassa tuntui olevan hiukan hilpeämpi tunnelma, ainakin opiskelijoiden joukosta kuului muutamia naurahteluja visan aikana. Osa opiskelijoista vetäytyi selkeästi tässä tehtävässä tiiviimmin ystäviensä joukkoon. Visan vetäjän persoona vaikuttaa varmasti myös kokonaistunteeseen ja siihen, millaista yleisluontoista tunnelmaa visan aikana lähdetään hakemaan. Opiskelijoille entuudestaan tuntematon vetäjä on voinut vaikuttaa tunnelmaan huomattavan paljon.

Etuoikeuskävelyä varten siirryttiin käytävätiloihin. Isommassa luokassa etuoikeuskävely on mahdollista toteuttaa myös luokkahuoneen sisäpuolella. Havainnointi kohdistui erityisesti siihen, kuinka opiskelijat kuuntelevat ohjeita, ovatko ne selkeät, kuinka ymmärrettävässä muodossa kysymykset ovat ja miten opiskelijat muodostavat janan. Luokasta ulos siirtyminen oli hiukan hidasta, mutta käytävällä opiskelijat muodostivat nopeasti janan otettuaan omat henkilöahmokorttinsa. Ohjeita kuunnellessa usean opiskelijan huomio herpaantui, mutta epäselviksi jääneitä asioita kysyttiin uudelleen. Etuoikeuskävelyssä opiskelijoilta kysytään kysymyksiä joihin he vastaavat henkilöhahmonsa mukaan. Erityisesti se, ovatko kysymykset ja kaikki käytetyt

sanat ymmärrettäviä oli mielenkiinnon kohteena. Esimerkiksi Yle uutisoi jo seitsemän vuotta sitten, että 17-vuotias joka lukee omalla ajallaan, hallitsee noin 50 000-70 000 sanaa kun taas lukematon noin 15 000 sanaa (Vilkman 2016). Etuoikeuskävely sujui kokonaisuudessaan hyvin ja havainnoinnissa tuli sellainen olo, että epäselvyydet tehtävässä liittyivät kaikkein eniten siihen, ettei henkilöhahmojen ominaisuuksia jaksettu lukea kovinkaan hyvin. Tähän taas voi vaikuttaa se, että oppitunti oli iltapäivällä ja opiskelijoilla oli jo pitkä päivä takana.

Etuoikeuskävelyä seuranneessa luokkatilaan siirtymisessä vapaa keskustelu opiskelijoiden kesken valtasi hiukan alaa. Seuraavaan tehtävänantoon kuitenkin rauhoituttiin ja sitä maltettiin kuunnella. Tämä kävi ilmi siitä, että opiskelijat kysyivät tarkentavia lisäkysymyksiä, joista pystyi havainnoimaan heidän kuulleen valtaosan ohjeistuksesta. Valokuvatehtävässä oli aikaraja ja tehtävää sai mennä tekemään ryhmissä myös luokan ulkopuolelle. Ryhmien muodostaminen annettiin aineenopettajan vastuulle, jotta niistä tulisi ihmissuhteiden puolesta mahdollisen toimivia, koska pajan vetäjällä ei ollut aiempaa kokemusta kyseisestä ryhmästä. Havainnointi tuki alkuajatusta siitä, että vanhat kuvat ovat monesta mielenkiintoisia ja toisen asteen opiskelijat tuntuvat olevan tottuneita valokuvien ottamiseen. Yksi ryhmä ei kokenut saamansa valokuvan puhuttelevan heitä, joten päädyimme vaihtamaan kuvan sellaiseen, johon he kokivat enemmän samaistumispintaa. Opiskelijat vaikuttivat tyytyväiseltä tähän vaihtoehtoon. Kaikki ryhmät suoriutuivat annetusta tehtävästä aikarajan sisällä, joskaan mikään ryhmä ei ollut innokas avaamaan omaa visiotaan kuvasta. Tässä vieraalla vetäjällä voi olla suuri merkitys ja tilanne olisi voinut olla hyvinkin erilainen oman aineenopettajan kanssa ilman ulkopuolista tarkkailijaa.

Viimeisenä pajassa havainnoitiin toiminnallisia osioita, eli mustekynällä (teräskynällä) kirjoittamista sekä tavaroiden koskettelua sekä katsomista. Tämä osio oli ajoitettu niin, että valokuvatehtävässä aikaisemmin valmiina olevat pääsivät kokeilemaan näitä toimintoja ensin. Samalla saatiin kulumaan aika, joka eri ryhmien valmistumisen välillä oli. Ensin kukaan opiskelija ei lähestynyt pöytää, jolla mustekynät ja mustepullot olivat, mutta asian esittelyn ja mallintamisen jälkeen useampi opiskelija kävi koittamassa kynällä kirjoittamista. Mustekynällä kirjoittaminen tuntui kiinnostavan opiskelijoita. Nyt toisella asteella opiskeleville on vielä opetettu kirjainten sidosteisuutta, joiden pohjalta kaunokirjoitusta on helpompi kirjoittaa. Uudet mallikirjaimet, joissa sidosteisuutta ei enää edellytetä on otettu käyttöön 1.8.2016. (Opetushallitus 2023). Kiinnostuksen vähäisyyteen vaikutti varmasti se, että oppitunnista oli noin kymmenen minuuttia jäljellä. Opiskelijat jaksoivat kuitenkin keskittyä hyvin katsomaan toisten ryhmien ottamat kuvat.

5.2 Palautelomakkeiden tulokset

Palautteen avulla pystyin viimeistelemään pajan tehtävät lopulliseen muotoonsa. Palautevastaauksia kertyi 10 kappaletta, mikä ei anna mahdollisuutta varsinaiseen tilastolliseen tarkasteluun, mutta niiden pohjalta voi saada käsityksen siitä, mitkä tehtävät olivat mieluisia opiskelijaryhmälle.

Palautelomakkeiden perusteella (Liite 1) arvioitaessa yhdestä viiteen, jolloin yksi on täysin eri mieltä ja viisi täysin samaa mieltä, paja täytti tehtävänsä suhteellisen hyvin. Pajaan osallistuminen oli hyvä kokemus -kysymykseen valtaosa (5) vastasi olevansa melko samaa mieltä. Paja auttoi ymmärtämään alueen historiaa -kysymykseen vastattiin eniten (5) täysin samaa mieltä sekä melko samaa mieltä (4). Paja oli sopivan mittainen kuuden vastaajan mielestä ja melko samaa mieltä oli kolme vastaajaa. Eri tehtävät muodostivat hyvän kokonaisuuden viiden vastaajan mielestä ja neljän vastaajaa oli melko samaa mieltä. Täysin samaa mieltä Kahoot -visan sopivuudesta pajaan oli neljä vastaajaa ja neljä oli melko samaa mieltä. Infovideon koki riittäväksi kuusi vastaajaa ja melko riittäväksi kolme vastaajaa. Neljä vastaajaa koki etuoikeuskävelyn sopivan hyvin pajaan ja neljästä se sopi melko hyvin pajaan. Valokuvatehtävän sopivuudesta pajaan melko hyvin oli seitsemän vastaajaa samaa mieltä. Kysyttäessä osallistuisivatko vastaajat samankaltaiseen pajaan uudelleen, yksi oli melko eri mieltä, kolme ei samaa eikä eri mieltä, neljä melko samaa mieltä ja kaksi täysin samaa mieltä. Yhteenkään kohtaan ei tullut täysin eri mieltä -vastausta. Otannan ollessa näin pieni, voidaan pohtia lähinnä pajan sopivuutta juuri tälle ryhmälle ja vastausten valossa paja on ollut miellyttävä.

Palautekyselyissä oli mahdollisuus antaa myös avointa palautetta. Avoimeen palautteeseen tuli kolme vastausta, joissa kahdessa sanottiin hiukan eri sanankääntein, että paja oli hyvää vaihtelua tavalliselle oppitunnille. Yhdessä palautteessa huomautettiin, että oli mukavaa, kun paja sisälsi myös tehtävää eikä vain kuuntelua.

5.3 Aivoriihi museolehtorin kanssa

Aivoriihi museolehtorin kanssa (Hemmilä-Peltonen 2023) ei noudattanut perinteistä useamman henkilön ryhmäaivoriihtä, vaan kyse oli ajatustenvaihdosta kahden ihmisen välillä. Museolehtori oli tutustunut pajaan ja sen toimivuutta sekä täydennysideoita käytiin läpi yhteisesti. Esimerkiksi Kahoot-visan nimimerkkien käyttö sai vahvistusta aivoriihestä, koska ajatuksena oli, että kenenkään osallistuminen ei ainakaan näin jäisi kiinni siitä, että tuntisi huonon tuloksen

vaikuttavan negatiivisesti itseensä. Kahoot-visan kysymykset pyrittiin tekemään osittain vitsikkäiksi, mutta tarkasti infovideon kuuntelemalla ne oli mahdollista saada kaikki myös oikein. Museolehtorilla oli kokemusta pajatyöskentelystä Tuusulassa, joten hänellä oli kompetenssia pohtia ideoiden käytettävyyttä myös oman kokemuksensa pohjalta.

Keskustelu noudatti kuitenkin aivoriihen perusrunkoa: alussa asetettiin tavoitteet, eli toimiva työpaja toiselle asteelle koskien Tuusulan teollisuushistoriaa. Lämmittelyvaihetta ei varsinaisesti ollut, koska realiteetit olivat molemmilla työkokemuksen kannalta selvillä, eikä varsinaista ennakkoluuloista luopumista tarvittu. Tämän jälkeen alkoi ideointi, jossa kehiteltiin erilaisia ideoita lisäksi työhän, minkä jälkeen niitä alettiin arvioida kriittisesti. Osa ideoista hylättiin, koska arvioitiin etteivät ne toimisi luokkahuoneympäristössä, osa puolestaan koska aika ja resurssit eivät sallineet isojen lisäysten tekemistä. Esimerkiksi kuvitteellisiin henkilöhahmokortteihin olisi voitu lisätä myös nimet laajemman kokemuksen saavuttamiseksi, mutta tähän ei aika enää riittänyt. Tällöin kortit olisi voitu jakaa heti pajatyöskentelyn alussa, jolloin opiskelijat olisivat voineet tutustua hahmoihin rauhassa. Toisaalta myös korttien häviämisprosentti olisi voinut olla isompi.

Muita kehitysideoita joita otettiin mukaan, olivat visuaalisuuden lisääminen infovideoon valokuvien määrän kasvattamisen muodossa, etuoikeuskävelyn ohjeistuksen selkeyttäminen, valokuvatehtävän ohjeistuksen moninaisuuden selkeyttäminen ja niiden palautuksen ohjeistus digitaalisessa muodossa. Myös koskettavaa tavaraa lisättiin toiminnallisiin osioihin aivoriihityöskentelyn seurauksena.

5.4 Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmat

Vertailukehittämistä käytettiin kaikkein eniten analysoitaessa muiden kuntien toisen asteen mukaan ottavia kulttuurikasvatussuunnitelmia. Tässä laadullisen tutkimuksen kokonaisvaltaisuus on ollut apuna opinnäytetyötä tehdessä. Koska kulttuurikasvatusta toteutetaan noin 75 prosentissa Suomen kuntia, antaa niiden tarkastelu suhteellisen hyvän kuvan Suomen toisen asteen kulttuurikasvatuksesta (Lastenkulttuuri.fi 2023). Tulee kuitenkin ottaa huomioon, ettei juuri missään kunnassa tai kaupungissa järjestetty kulttuurikasvatusta muille alueen toisille asteille kuin lukioille. Suunnitelmat on kuitenkin käyty kattavasti läpi ja niistä saadaan läpileikkaus Suomen tilanteesta. (Liite 2.)

Osassa tarkasteltuja toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmia esimerkiksi lukion vanhat tanssit sidottiin osaksi suunnitelmaa (Forssan kaupunki 2021; Hankasalmen kunta 2019; Kalajoen kaupunki 2022; Kolarin kunta 2022; Kokemäen kaupunki 2023). Erilaisia kulttuuripasseja tai lukiodiplomeita, jotka sidottiin lukion opetukseen, oli myös useissa kunnissa, esimerkiksi Kristiinankaupungin, Karijoen ja Kaskisen yhteenliittymällä sekä Muhoksella (KOPS 2023; Muhoksen kunta 2023). Vanhojen tanssien lisäksi erilaiset vuotuisjuhlat (esimerkiksi Enontekiön kunta 2023; Simon kunta 2022) oli sidottu osaksi toisen asteen kulttuurikasvatusta, mikä antaa kahdenlaista viestiä: toisaalta jo olemassa olevat tapahtumat kuten vanhojen tanssit sekä vuotuisjuhlat voidaan lukea osaksi kulttuurikasvatussuunnitelmaa, jolloin varsinaisia resursseja toiminnan lisäämiseen ei välttämättä tarvita. Toisaalta se voi luoda osaltaan tilastollisia vääristymiä, koska näitä toteutetaan pääasiassa kaikissa lukioissa. Aineiston perusteella voi herätä kysymys, kuinka vähällä kulttuurikasvatussuunnitelma toiselle asteelle voidaan luoda ja onko mahdollista, että kunnan kulttuurikasvatussuunnitelma toiselle asteelle ei todellisuudessa tuokaan mitään uutta? Tällöin on toki huomioitava, että tarjonta on erilaista eri alueilla, joten toisessa kunnassa tarjonta voi olla runsaampaa ilman kulttuurikasvatussuunnitelmaa kuin suunnitelman omaavassa kunnassa.

Vaikka mitään uutta toimintaa ei järjestettäisikään, on tavoitteiden kirjaaminen ja kulttuurikasvatussuunnitelman hyväksyminen kuitenkin merkki siitä, että näihin asioihin on budjetoitu rahaa ja ne koetaan kunnassa tärkeiksi. Hyväksytty kulttuurikasvatussuunnitelma on osa kunnan toimintaa ja brändiä (Kinnulan kunta 2023). Missään tarkastelluissa kohteissa kyse ei myöskään ollut siitä, että toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma olisi koostunut vain vanhojen tansseista ja vuotuisjuhlista. Vertailukehittämisen suurin anti onkin ollut huomata, kuinka monella eri tavalla kulttuurikasvatusta voidaan toteuttaa myös toisella asteella ja kuinka paljon erilaisia vaihtoehtoja on.

Tuusulassa kulttuurikasvatussuunnitelman tarjonnassa koulun ulkopuolinen vetäjä on enemminkin sääntö kuin poikkeus. Samoin esimerkiksi Enontekiön kulttuurikasvatussuunnitelmaan on erikseen kirjattu, että työpajoja vetävät muut kuin opettajat ja varhaiskasvattajat. Huomiota Enontekiöllä on kiinnitetty myös kokonaisuuksien ja retkien muunneltavuuteen siten, että ne sopivat myös esimerkiksi kerhotoiminnassa, erityisryhmien päivätoiminnassa, etsivässä nuorisotyössä tai palvelutaloissa. (Enontekiön kunta 2023.) Myös Simon kunta tähtää siihen, että kokonaisuuksia voi toteuttaa myös esimerkiksi työttömien toimintana tai palvelutaloissa (Si-

mon kunta 2022, 6). Kunnat ovat huomanneet myös kulttuurikasvatussuunnitelman edut. Toimivalla suunnitelmalla voi olla työllistävä, yhteisöllinen sekä elinvoimaa lisäävä vaikutus. Kulttuurin ja taiteen arvostus ja niiden vaikuttavuus hyvinvointiin ymmärretään. Kinnulassa asia on sanoitettu näin: ”Kulttuurikasvatussuunnitelmasta saa helposti tehtyä koko kunnan yhteisen asian”. (Kinnulan kunta 2023.)

Euran kulttuurikasvatussuunnitelma Helminauha poikkeaa muista toisen asteen suunnitelmista. Helminauha ei kata toisesta asteesta kuin lukion ja Eurassa ollaan lähdetty voimakkaasti tuotamaan tarjontaa myös yrityksiensä ja yhdistysten kanssa. Tästä johtuen monet paketit olivat lukiolle maksullisia, mutta ilmaisiakin toimintoja löytyi, kuten hydrologialuento, yrittäjyys, ruokaturvallisuus ja adoptoi monumentti. Maksullinen toiminta toisaalta täydentää kulttuurikasvatusta mutta samalla maksullisuus voi olla tekijät, minkä johdosta kyseistä toimintaa ei osteta lukiolle, jolloin kulttuurikasvatus ei olekaan enää kaikkien lukiolaisten saavutettavissa. (Helminauha 6, 2022.)

5.5 Aineistonkeruun etiikka

Tutkimusasetelman teki haasteelliseksi pajan monitahoisuus ja osan opiskelijoista alaikäisyys. Mukana oli Tuusulan museotoimi, Tuusulan lukiot, Keudan Tuusulan Kirkkotien toimipiste sekä lukion opiskelijat opettajineen. Opiskelijat olivat yli 15-vuotiaita, mutta osittain alaikäisiä. Tutkimuseettisesti yli 15-vuotias on kykenevä päättämään itse omasta osallistumisestaan tutkimukseen, mutta vanhempia informoidaan tutkimustilanteesta ennen pajan pitämistä. Pajaa varten ei kuitenkaan tarvittu eettistä ennakoarviointilausuntoa ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 18). Koska kyseessä oli vuorovaikutuksellinen paja, jonka osallistujista kerättiin havainnoimalla materiaalia sekä palautelomakkeet, tuli osallistujilta saada suostumus. Koska suostumukseen kerättiin henkilötietoja (nimi), tuli tehdä myös seloste henkilötietojen käsittelytoimista. Näiden lisäksi opiskelijoita oli informoitava tutkimuksesta. Osallistujien huoltajille on lähetetty tiedote tutkimuksesta, he ovat saaneet informoitavan tiedotteen tutkimuksesta sekä selosteen henkilötietojen käsittelytoimista ja allekirjoittaneet suostumuslomakkeet tutkimukseen. Sekä Keudalta että Tuusulan lukiolta on saatu tutkimuslupa oppinäytetyöhön.

Vaikka paja pidettiin osana lukion historian tuntia, oli osallistuminen tutkimukseen vapaaehtoista. Tällöin voi olla vaikea välttää tutkittavalle syntyvää tunnetta siitä, että osallistuminen

olisi pakollista. Tässä tapauksessa opiskelijoilla ei ollut opiskelusuhdetta tutkivaan organisaatioon, mutta tutkimus sijoittui pakollisen kurssin oppitunnille. Vapaaehtoisuuteen perustuva anonymiteetin mahdollistava havainnointi onkin iso osa laadullista tutkimusta (Puusa & Julkunen 2020).

Tuusulan lukion oppilasmäärä on yhteensä noin 690 opiskelijaa (Tuusulan lukio 2023) ja iso osa opiskelijoista voi olla alaikäisiä. Tästä syystä lukion toimipistettä tai kurssia jolla paja pidettiin, ei ole eritelty työssä tarkemmin, jotta anonymiteetti pajaan osallistuneille voidaan taata. Vähäisen opiskelijamäärän vuoksi on jätetty myös tarkentamatta, suoritettiin pajan havainnointi kevät- vai syyslukukaudella Tuusulan lukion toimipisteessä.

6 TULOKSET

Paja voidaan sitoa lukion kurssien opetussuunnitelmiin, kun taas muissa oppilaitoksissa pajaa voidaan käyttää laajemmin erilaisilla kursseilla opettajan arvion mukaan. Esimerkiksi Keudan ohjaaja-opiskelijat voivat hyödyntää pajaa suunnitellessaan omia harjoitteluitaan ja koulutehtäviään. Pajaa voidaan käyttää myös esimerkiksi ryhmän yhteishengen rakentamiseen tai kuvataiteeseen liittyviin projekteihin. Pajan osiot on rakennettu niin, että niitä voi käyttää myös yksittäisinä tehtävinä. Pajaa esiteltäessä viitataan tässä pajan pitäjään termillä ohjaaja, jolla voidaan tarkoittoa joko opettajaa tai museon henkilökuntaan kuuluvaa pajan vetäjää. Pajan eri osiot pyrkivät tukemaan kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti kulttuuri-identiteetin muodostumista sekä kehittymistä, monipuolista ilmaisua, mielikuvitusta ja luovuutta. Lisäksi tarkoituksena on vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä. Paja muodostuu infovideoista, Kahoot-visasta, etuoikeuskävelystä, valokuvatehtävästä sekä toiminnallisista osioista.

6.1 Infovideo

Toisen asteen opiskelijoiden poiketessa peruskoulun opiskelijapopulaatiosta on ennen pajaa tarjottava opiskelijoille kattavat tiedot Tuusulan teollisuushistoriasta, jotta pajan tehtävät olisivat mielekkäitä. Tässä korostuu myös ero lukion ja muiden toisen asteen koulutusten välillä. Koska paja on suunniteltu lukion kurssien tavoitteiden mukaiseksi, on oletettavaa, että lukiolaisilla on jonkinlaiset pohjatiedot aiheesta, kun taas muiden toisen asteen oppilaitosten opetussuunnitelmat keskittyvät ammatilliseen oppimiseen. Koska aihe on spesifi kohdistuen Tuusulan teollisuushistoriaan sekä luokkayhteiskuntaan, on tarpeeksi selkeä tietoisuus tarpeen kaikille opiskelijoille. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan ole tuusulalaisia tai tutustuneet Tuusulan historiaan, joten jotta voidaan mahdollistaa kaikille yhtäläinen mahdollisuus osallistua pajan eri osioihin, on päätetty tarjota perustiedot aiheesta videon muodossa.

Infovideo on lisätty YouTubeen Tuusulan museon kanavalle, jotta opettaja voi näyttää sen sieltä opiskelijoille ja kestoltaan noin kymmenen minuuttia. Infovideo on luotu visuaaliseksi ja siihen on lisätty runsaasti kuvallista materiaalia, jotta Tuusulan museon kokoelmapoliittisessa ohjelmassa mainittu museon aineistojen laajempi saavutettavuus tulisi huomioitua (Tuusulan museo 2022, 4-5). Tähän vaikuttivat lisäksi aivoriihen aikana saatu palaute videon visualisoimisesta (Hemmilä-Peltonen 2023).

Infovideo toteuttaa museopedagogista opetusta ja sillä voidaan nähdä olevan vaikutus opetustoimeen. Se vastaa kulttuurikasvatuksen tiedolliseen osuuteen. Etenkin varhaiskasvatuksen ja peruskoulun kulttuurikasvatussuunnitelmien keskittyessä monesti toiminnallisuuteen, on toisen asteen opiskelijoille lisätty myös enemmän tiedollista otetta pajaan, jotta voidaan vastata opetussuunnitelmiin. Koska tarkoituksena on välttää perinteistä ylhäältä alaspäin tapahtuvaa ulkoa oppimista, on video pidetty lyhyenä ja panostettu kulttuuriperinnön lukutaidon oppimiseen. Pajakokeilussa ei ollut käytettävissä videota, mutta samat tiedot esitettiin opiskelijoille pajan pitäjän esittelemänä PowerPoint -esityksen avulla. Pajakokeilun antaman tiedon perusteella infovideo haluttiin pitää noin kymmenen minuutin mittaisena, jotta opiskelijat jaksavat keskittyä siihen intensiivisesti. Pajakokeilussa tähän meni noin 15 minuuttia, joka koettiin toiminnallisessa pajassa hiukan liian pitkäksi opiskelijoiden rauhattomuuteen perustuen. Palautelomakkeiden mukaan kaikki osallistujat olivat kuvanneet infon riittäväksi tai melko riittäväksi, mikä vahvisti ajatusta siitä, ettei videon tarvitse olla ainakaan pidempi, sen sijaan tietoa on tiivistetty ja muokattu selkeämpään muotoon.

6.2 Kahoot-visat

Jotta infovideo ei jäisi irralliseksi, on sen lisäksi tehty myös kolme eri Kahoot-visaa, jotka ovat julkisia ja löydettävissä kirjautuneille käyttäjille. Visoja on luotu kolme: Hyrylän alueelle, Jokelaan ja Kellokoskelle kohdennettuina, jotta paikallishistoria tulisi myös visan kautta tutuksi ja opiskelijat saisivat tietoja ja oivalluksia myös omasta alueestaan. Jokaisessa visassa on kymmenen kysymystä ja niistä voi ohjaajan valinnan mukaan tehdä yhden tai useamman, joskin ne sisältävät muutaman saman peruskysymyksen. Toisaalta tiedon toistaminen auttaa usein sen muistamisessa. Visa on sijoitettu infovideon jälkeiseksi, jotta kuuntelun ja katsomisen vastapainoksi saadaan myös toiminnallista tekemistä. Ohjaajalla on erilaisia mahdollisuuksia siihen, kuinka haluaa visaa hyödyntää. Ohjeet siitä, kuinka Kahootit löytyvät ja kuinka opiskelijat pääsevät pelaamaan sitä löytyvät pajan tiedoista.

Kahoot-video toimii myös tietynlaisena jäänrikkोजना jäykemmän infovideon jälkeen. Opiskelijat saavat mahdollisuuden testata oppimiaan asioita, mutta esimerkiksi nimimerkin takaa pelaaminen mahdollistaa sen, ettei visaa tarvitse ottaa myöskään täysin vakavasti (Hemmilä-Peltonen 2023). Koska kuuntelu ja lukeminen eivät ole kaikille luontevimpia tapoja opetella asioita, haluttiin toiminnallisella kertaamisella luoda mahdollisuus tietojen kertaamiseen myös niille, joille tekemällä oppiminen on helpompaa (kts. esim. Taipale & Sirola-Korhonen 2017).

Työpajakokeilun havainnoinnin jälkeen kysymyksiä tai aikaa ei enää muokattu, vaan ne koettiin sekä palautteen että havainnoinnin kannalta sopiviksi.

6.3 Etuoikeuskävely

Etuoikeuskävely havainnollistaa yhteiskunnan eriarvoisuutta ja auttaa eläytymään toisen ihmisen asemaan (kts. esim. Helsingin sanomat 2016; Plan International 2017, 10). Etuoikeuskävely toimii siten, että osallistujat asettuvat riviin. Kaikille jaetaan etuoikeuskävelyyn oma kuvitteellinen kuvallinen henkilökortti, joita on pajaa varten valmistettu 31 kappaletta. Jos ryhmä on pieni, ohjaaja varmistaa, että jaetuissa korteissa on vaihtelua ja ääripäitä. Aluksi ohjaaja varmistaa, että osanottajat ymmärtävät millainen on heidän roolikorttinsa henkilö. Tarkentavia kysymyksiä saa esittää. Kuvitteelliset hahmot sijoittuvat Suomeen vuosien 1880-1940 välille. Tehtävässä sanallistetaan myös se, että roolikorttien hahmot on kaksijakoisesti sukupuolitettu. Vaikka moninaisuutta on ollut aiemminkin, ei sitä ole tiedostettu samalla tavalla kuin nykyään ja sukupuolinormit ovat olleet yleensä ahtaita (kts. esim. SMOK 2023).

Tämän jälkeen ohjaaja lukee ääneen väittämän kerrallaan. Väittämiä on kymmenen. Osallistujat liikkuvat sen mukaan, miten kuvaus osuu heidän roolikorttinsa hahmoon. Jos väite toteutuu heidän hahmonsensa kohdalla, he astuvat eteenpäin reilun askeleen. Askeleen pituus on sovittu etukäteen. Muutoin he pysyvät paikoillaan. Kysymysten jälkeen ryhmän kanssa keskustellaan aiheesta. Kysymyksiä, joita ohjaaja esittää ovat esimerkiksi ketkä liikkuvat eniten ja ketkä ovat lähellä alkua? Korteja voi myös lukea ääneen ryhmän koon ja kiinnostuksen mukaan. Ohjaajajohtoisesti voidaan keskustella siitä, miksi jotkut pääsevät etenemään ja mikä mahdollistaa sen. Millaisia merkityksiä esimerkiksi sukupuolella, varallisuudella, iällä ja koulutustaustalla on ollut? Onko tällaisia ongelmia edelleen? Voidaan myös pohtia, mikä on mielestäsi isoin hahmosi kohtaama ongelma, vai onko sellaista? Etuoikeuskävelyyn voi tutustua liitteessä 3.

Etuoikeuskävelyn kysymyksiä tai henkilöhahmoja ei muokattu enää työpajakokeilun jälkeen. Tehtävänanto ja henkilöhahmot koettiin tarpeeksi selkeiksi.

6.4 Valokuvatehtävä

Valokuvatehtävässä yhdistyvät ryhmätyöskentely, luova tekeminen, liikkuminen, suunnittelu ja ongelmanratkaisutaito. Opiskelijat jaetaan pieniin ryhmiin ohjaajan harkinnan mukaan ja heille annetaan yksi Tuusulan museon kuvakokoelmista tulostettu kuva. Kuvassa on perustiedot

siitä ja opiskelijaryhmän on tarkoitus luoda kuva uudelleen nykyajan kontekstissa. Kysymyksiä, joita ryhmälle annetaan ovat esimerkiksi: toimitaanko edelleen samalla tavalla kuin kuvassa? Jos ei, niin miten kyseinen toiminta on muuttunut? Mikä olisi nykyajan vastine kyseiselle toiminnalle? Ryhmälle näytetään esimerkkikuva, jossa on perhe tekemässä halkokoneella halkoja ja siitä muokattu esimerkkikuva, jossa on tietokoneella auki nettiselain, jossa on valmiiden klapien ostomahdollisuus nettikaupasta. Tällä pyritään antamaan sanallisen esimerkin lisäksi myös visuaalinen esimerkki siitä, millaista ratkaisua tehtävään haetaan. Ratkaisumahdollisuuksia on kuitenkin lukemattomia ja samasta kuvasta voidaan tehdä aina uusia tulkintoja.

Kuva on mahdollista ottaa niin, että siinä ei ole ihmisiä, tai käyttää esimerkiksi kuvankaappauksia netistä. Tässä on myös otollista keskustella opiskelijoiden kanssa siitä, mitä kuviin liittyvät tekijänoikeudet ovat tai millaisia velvoitteita liittyy kuvan julkaisemiseen. Havainnoinnin perusteella tehtävänantoa selkiytettiin samoin kuin aivoriihen tuloksena ja lisättiin enemmän mahdollisuuksia tuottaa uudistettu kuva.

6.5 Toiminnalliset osiot

Toiminnalliset osiot tasapainottavat pajaa ja tuovat opettajille lisää mahdollisuuksia laajentaa pajaa tai käsitellä siitä kyseiseen opintokokonaisuuteen parhaiten sopivia alueita. Mukana on sekä käsin kosketeltavia tavaroita, että varsinaista tekemistä.

Jotta voidaan tasoittaa esimerkiksi valokuvatehtävän pienryhmien nopeuseroja ja tuoda myös jotain käsin kosketeltavaa pajaan, on mukaan valittu ennen aikaan käytetyt mustekynät yhdeksi toiminnalliseksi tehtäväksi. Tuusulan museon arkistoista on otettu mallikuva palveluksessa olleen henkilön päästökirjasta, joka on eräänlainen työtodistus. Koska päästökirjassa erilaisista taidoista annetaan numeroarvostelu samalla tapaa kuin oppilaitoksissa nykyään, on tehtävä saatu sidottua myös koulumaailmaan. Teräskärkinen mustekynä ja mustepullo ovat monelle nykyään kuriositeetteja samalla tavalla kuin kaunokirjoitus tai sidosteinen kirjoitus.

Mustekynällä kirjoittamisen lisäksi opiskelijoilla on mahdollisuus koskea flokkivanua, jonka kaltaista flokkia on valmistettu esimerkiksi Jokelan Vanutehtaalla repimällä vanhoista juutisäkeistä sekä puuvillalumpusta (Virtuaali-Tuusula.fi 2023). Helposti pölyävä flokki toimii konkreettisenä esimerkkinä siitä, kuinka ennen on tehty vaarallisiakin töitä usein ilman mitään suojaimia. Samoin mukaan on laitettu Kellokosken sairaalasta metallinen lääkekuppi sekä Kellokosken ruukin tekemä tuulihaka.

Pajaan kuuluu myös kuvia Tuusulan teollisuusperinteestä. Kuvina on lähinnä erilaisia tehtaiden tuotteita, kuten tulitikkuauskien etikettejä ja tupakka-askia sekä infovideon osalta runsaasti valokuvia alueen historiasta. Opiskelijat voivat tutustua näihin vapaasti tai opettajan johdolla.

Pajaan kuuluu myös jousivaaka ja esimerkkejä siitä, minkä verran tietyt esineet ovat painaneet. Esimerkiksi yksi raakatiili, eli ennen polttoa kuivumaan nostettu tiili painoi noin 7,2 kiloa. Jousivaakoja avulla opiskelijat voivat kokeilla, minkälainen paino se oli konkreettisesti esimerkiksi reppujaan apuna käyttäen.

6.6 Kehitystyön merkitys aiheelle

Kehitystyön merkitys Tuusulan toisen asteen pajatoiminnalle on ollut merkittävä siinä suhteessa, että työtä aloitettaessa kehittävän harjoittelun muodossa ei valmista suunnitelmaa toisen asteen kulttuurikasvatusta varten ollut. Tuusula on menestyksekkäästi suunnitellut ja ylläpitänyt varhaiskasvatuksen ja peruskoulun kulttuurikasvatussuunnitelmia, joiden pohjalta oli hyvä luoda suunnitelma myös toiselle asteelle. Kunnassa on myös vahva tahto saada kulttuurikasvatus kaikkien kuntalaisten saavutettavaksi. Kehitystyön merkitys korostuikin siinä, että pajatoimintaa lähdettiin alusta asti kehittämään sellaiseksi, ettei se ole kunnan henkilöresursseista kiinni. Tällöin sitä voi tarjota valmiina pajana myös niille toisen asteen oppilaitoksille, jotka eivät ole suoraan Tuusulan kunnan alaisuudessa toisin kuin Tuusulan lukio. Haluttiin siis kehittää taloudellisista resursseista riippumatonta toimintaa.

Koska aiheen parista on lähdetty tyhjistä, on kehittämistyön tukena käytetty myös Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmien toiminnasta vastaavien tahojen mielipiteitä sekä toiveita. Niillä henkilöillä, jotka ovat toteuttaneet jo useita vuosia Tuusulan Kultsuja on monella tapaa hyvä käsitys siitä, millainen toiminta voi onnistua ja millaista toimintaa kaivataan. Huomattavaa on myös se, että monet toisen asteen opiskelijoista ovat jo päässeet osallisiksi ainakin perusopetuksen Kultsusta, joten aihe ei Tuusulassa peruskoulunsa käyneille ole enää tuntematon.

Vuorovaikutuksellisen pajan kehittäminen on ollut haasteellista myös opiskelijoiden moninaisuuden vuoksi. Toisen asteen opiskelijat voivat olla yli 15-vuotiaita, mutta yläikärajaa ei ole. Osa voi olla tuusulalaisia, mutta osa muualta. Vaikka osa asuisi nyt Tuusulassa, se voi olla kaikin tavoin aivan uusi paikka heille. Kaikkien äidinkieli ei ole Suomi, jolloin esimerkiksi kysymysten muotoiluun ja tehtävänantoon on kiinnitettävä enemmän huomioita. Kaikki eivät

myöskään opi samalla tavalla, joten kehittämistyössä pyrittiin ottamaan huomioon myös erilaiset oppijat. Pajassa on kuunneltavaa, fyysistä liikkumista, kokeilua, katsottavaa ja koskettavaa.

Pajatoiminta luokkahuoneisiin vietynä voi olla myös resurssien kannalta hyvä vaihtoehto, koska kokonaisen opiskelijaryhmän siirtyminen on aikaa vievää sekä kallista (Forssell ym. 2004, 119). Etenkin Tuusulassa etäisyydet eri alueiden välillä ovat pitkätköt eikä suorita yhteyksiä eri kylien välillä välttämättä ole sopiviin aikoihin. Tällöin vaihtoehdoksi jää usein busikuljetuksen tilaus, mikä luonnollisesti sitoo varoja kulttuurikasvatusbudjetista. Tuusulan alueen kokoavan museon puute toisaalta mahdollistaa sen, että ympäri Tuusulaa on museon kohteita, joihin voi tutustua. Tällöin on toki vaarana, että luokkien tutustuminen rajoittuu oman oppilaitoksen lähialueille. Tuusulassa perusopetuksen Kultsu varmistaa, että peruskoulussa käydään myös muissa kyläkeskuksissa.

Kehitystyössä on tarpeen pohtia myös tarpeellisuutta. Mihin tarpeeseen tämä kehitystyö on vastannut ja miksi toiselle asteella tarvitaan kulttuurikasvatussuunnitelma? Erilaiset oppilaitokset toimivat erilaisten opetussuunnitelmien pohjalta, jolloin oppilaitoksilta voidaan myös odottaa hiukan erilaisia asioita. Tässä pohjataan kuitenkin kulttuurikasvatussuunnitelmaan, jonka perimmäinen tavoite on muodostaa kulttuurisen yleissivistyksen pohja. Tästä syystä pajan moninaisiin käyttömahdollisuuksiin onkin kiinnitetty paljon huomioita, jotta voidaan mahdollistaa sen käyttö erilaisissa oppimisympäristöissä. Lainattava paja mahdollistaa sen käytön silloin, kun opiskelijoiden aikatauluihin parhaiten sopii, jolloin luodaan yhdenvertaisemmat mahdollisuudet toteuttaa kaikille Tuusulan toisen asteen oppilaitoksille sopivaa kulttuurikasvatusta.

7 POHDINTA

Kulttuuripalveluiden työ sen eteen, että paikalliskulttuuri on kaikkien tasapuolisesti saavutettavissa ja moninaisesti tuotettua, on jatkuvaa. Tiedon on oltava saavutettavissa erilaisille ihmisryhmille. Ihmisten oppimistavat, kielet, kulttuurit, iät, kiinnostuksenkohteet ja perustiedot vaihtelevat, eikä saman kunnan alueella asuminen tee ihmisistä samankaltaisia. Tuusulan museo onkin erityisesti tiedonkeruussa käyttänyt paljon monimuotoista jaettava asiantuntijuutta, jossa paikallisilta ihmisiltä on kerätty tietoa alueesta, niin nykyisyyden kuin menneisyyden osalta (Tuusulan museo 2022, 5).

Oma taustani sekä kulttuurintutkijan koulutuksen saaneena, että työkokemukseni nimenomaan Tuusulan teollisuusperinteen parissa on vaikuttanut vahvasti aiheen valintaan ja pajan lopputulokseen. Voidaan pohtia, millainen pajasta olisi tullut, jos sen toteuttajalla ei olisi ollut niitä perustietoja, jotka minulla oli. Ehkä sellainen henkilö, jolle ei ole muodostunut voimakasta näkemystä aiheesta olisi lähtenyt kehittämään pajaa aivan erilaisista lähtökohdista ja enemmän opiskelijälähtöisesti. Toisaalta alkutietämys mahdollisti sen, että tiedon keräämiseen Tuusulasta ei tarvinnut käyttää niin runsaasti aikaa, kuin siihen olisi muuten mennyt.

Aihe oli sikäli hankala, että etenkin lukion opettajien saaminen mukaan oli haastavaa tiukkojen aikataulujen puitteissa. Kevään ja syksyn kirjoitukset vaativat oman osansa ja pajan ollessa keskeneräinen ei ehkä osattu vielä tarpeeksi selkeästi informoida opettajia siitä, millaisiin ainekokonaisuuksiin pajaa voisi käyttää. Keväällä opettajille lähetettiin sähköpostitse pidempi tiedote pajamahdollisuudesta ja syksyllä pelkistetympi. Tällä tavoin pyrittiin saamaan ydinviesti perille, mutta osa informaatioista jäi tiivistyksen vuoksi pois. Opettajien yhteydenottoihin viestien pituus ei tuntunut vaikuttavan. Opettajat seuraavat Wilma-järjestelmää päivittäin, koska se on pääviestintäväline opiskelijoiden ja opettajien tuntien ulkopuolisessa kommunikoinnissa. Oppilaitoksen ulkopuoliset eivät puolestaan voi viestiä Wilman välityksellä, jolloin on riskinä se, että vähemmän käytettävään sähköpostiin erilaiset tiedotteet hukkuvat. Toisen asteen opettajien haastatteluilla olisi voinut saada paljon tietoa siitä, mitä on otettava huomioon tällaisista pajoista tiedotettaessa. Toisaalta museon henkilökunnalla oli jo aiempia kontakteja osaan opettajista.

Yhtenä vaihtoehtona olisi voinut olla sellaisen esimerkkipajan pitäminen, johon olisi tullut alueen toisen asteen opettajia. Tällä olisi ehkäisty sitä vaaraa, että vaikka pajaa saa lainattua kir-

jastojen kautta omaan lähikirjastoon, voivat ne jäädä helposti käyttämättä, jos niistä ei ole tietoa. Samalla opettajilta olisi saatu kerättyä palautetta siitä, miten paja heidän mielestään toimi. Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi yhteisön pian aloittama pilotointi toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmista antaa varmasti aiheelle paljon lisänäkyvyyttä ja mahdollisia tutkimuksia siitä, millainen toiminta on koettu mielekkääksi. Vaikka Tuusulalla oli kontakteja kouluihin ja oppilaitoksiin peruskoulun Kultsun kautta, on uusien yhteistyömuotojen kehittäminen usein hidasta.

Tutkimusmenetelminä oli alun perin tarkoitus käyttää laajemmin pajojen havainnointia, mahdollisia haastatteluita sekä palautelomakkeita. Työn edetessä haasteita aiheuttivat lukiodien tiukahkot aikataulut, minkä lisäksi lisähaastetta toivat keväällä harjoitteluni aikaan olleet ylioppilaskirjoitukset ja syksyn kirjoitukset sekä koeviikot. Kokeilupajojen järjestäminen osoittautui yllättävän hankalaksi, minkä lisäksi osan opiskelijoista alaikäisyys aiheutti haasteita. Jotkut opiskelijat tuntuivat suhtautuvan kielteisesti allekirjoitusten antamiseen suostumuslomakkeessa. Sen ehkä koettiin syövään anonymiteettiä, kun taas täysin nimettömänä havainnointia ei olisi koettu samalla tavalla haastavaksi. Pajojen järjestämisen hankaluus ja oppituntien lyhyys asettivat myös haasteita tälle, koska kaikki lisätyö työllisti myös kiireisiä opettajia. Tässä tapauksessa opettajan aikaa kului sekä minun kanssani käytännön toimien sopimiseen, opiskelijoiden informointilomakkeiden opiskelijoille välitykseen sekä huoltajien tutkimuksesta tiedottamiseen. Opinnäytetyötä ajatellen havainnointi aiheutti siis merkittävästi työtä opettajille verrattuna siihen, kuinka Tuusulan museon pitämä paja yleensä toimii.

Yhtenä mahdollisuutena olisi voinut olla pajan testaaminen ilman ohjaajaa, eli se, kuinka se toimisi opettajajohtoisesti. Tämä tulee selviämään käytännön kautta. Aiheen jatkokehityksen mahdollisuudet selviävät parhaiten, kun toisen asteen suunnitelmaa on toteutettu jonkin aikaa. Uusien toimintatapojen ottaminen osaksi oppilaitosten suunnitelmia voi viedä aikaa. Tavoitteena on, että lainattaessa pajaa voivat opettajat käyttää sitä joustavammin omiin tarpeisiinsa, jolloin aineiston jakaminen eri tunneille tai kursseille on myös mahdollista. Pajasta kirjoitetaan tiedote, jota voidaan välittää kiinnostuneille opettajille minkä lisäksi pajan perustiedot löytyvät Tuusulan toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman nettisivuilta.

Haastattelupyyntöihini koskien toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmia muissa kunnissa ei vastattu yhtä tapausta lukuun ottamatta, joten haastatteluilla saatava laajempi katsaus siitä, miten toisen asteen toiminta kussakin kunnassa on tarkalleen järjestetty ja miten toimintaa on rajattu, jää tästä syystä pois aineistosta. Todennäköisesti vastausten vähyys on osaltaan johtunut

siitä, että haastatteluaineistoa pyrittiin keräämään kesällä, jolloin monella kuntasektorin toimijalla on kesälomakausi. Haastatteluilla olisi pureuduttu vertailukehittämiseen vielä paremmin sen jäädessä nyt useassa kohtaa pintapuolisemmaksi. Esimerkiksi toisen asteen suunnitelmien rajaaminen vain lukioden toiminnaksi on aihe, jota olisi voitu tarkastella vielä enemmän.

7.1 Tilaajan arvio työstä

Tilaajan puolelta työ on otettu hyvin vastaan. Sitä pidetään sekä lopputuloksen että prosessin vuoksi tärkeänä. Lopputuloksena saadut saman sisältöiset lainattavat pajat toisen asteen opiskelijoille täydentävät kulttuurikasvatussuunnitelmaa, minkä lisäksi prosessin aikana käydyt pohdinnat ja keskustelut toiminnasta on nähty arvokkaina. Vakituisten työntekijöiden resurssit eivät usein riitä kehittämistyöhön, mistä syystä opiskelijoiden kanssa yhteistyössä kehittämällä voidaan saada hyviä tuloksia. Lainattavat pajat on esitelty Tuusulan museo- ja kulttuuri-puolen työntekijöille ja ne saivat innostuneen vastaanoton.

Tilaajalla eli Tuusulan museolla on ollut tiedossa, ettei toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelmia ole kovinkaan paljon, mutta se kuinka etulinjassa he ovat toiminnan kehittämisen joukossa on tullut yllätyksenä. Tästäkin syystä on tärkeää, että toiselle asteelle on tarjolla myös monenlaista tarjontaa.

7.2 Jalkauttaminen toimintaan

Kun Tuusulan toisen asteen pajatoimintaa alettiin tarjota syksyllä 2023 on tämä paja laitettu tarjottavan toiminnan joukkoon. Se on siis otettu osaksi toisen asteen kulttuurikasvatustoimintaa. Tämän työn valmistumisen puitteissa ei voida sanoa, millainen menekki työlle tulee. Museon kulttuurikasvatuksesta vastaavat henkilöt ovat tutustuneet pajaan ja kykenevät tarjoamaan sitä myös itse vetämänään aikataulujensa puitteissa. Jalkauttaminen on siis ainakin teoriatasolla onnistunut, mutta sen varsinaista onnistumista ei voi vielä nähdä.

Tuusulan alueen lainattavat pajat sijaitsevat alueen pääkirjastossa, josta ne voidaan tarvittaessa lähettää nopeallakin aikataululla alueen kirjastoon. Näin ollen pajan saa omalle paikkakunnalleen ilma sen hakemista eri osasta kuntaa. Samoin palautus hoituu samalla tavalla. Logistiikan puolesta paja sopii siis hyvin Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmaan.

LÄHTEET

- Aaltio, Iris & Puusa, Anu 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.) Helsinki: Gaudeamus.
- Asikainen, Sanna 2003. Prosessidraaman kehittäminen museossa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 94. Väitöskirja. Viitattu 28.10.2023. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8634/urn_isbn_952-458-374-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Aydin, Serdar & Schnabel, Marc Aurel 2016. The Museum of Gamers: Unmediated Cultural Heritage through Gaming. Teoksessa Karol Jan Borowiecki & Neil Forbes & Antonella Fresa (toim.) Cultural Heritage in a Changing World. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 125–141.
- Dicks, Bella 2000. Encoding and Decoding the People: Circuits of Communication at a Local Heritage Museum. *European Journal of Communication*, 15:1, 61–78.
- Elo, Pekka & Järnefelt, Heljä & Kallio, Kalle & Laine, Mikko & Pohjanvirta, Marja-Liisa 2004. Perintö, identiteetti ja museo. Teoksessa Kalle Kallio (toim.) Museo oppimisympäristönä, 9-21. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Elo, Pekka & Kallio, Kalle & Löfström, Jan & Rokka, Pekka & Virtanen, Pirkko 2004. Museo-opetus ja museo-oppiminen. Teoksessa Kalle Kallio (toim.) Museo oppimisympäristönä, 40-79. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Enontekiön kunta 2023. Enontekiön kulttuurikasvatussuunnitelma 2024-2030. Esitys on kunnanhallituksen hyväksymä 21.8.2023. Viitattu 25.9.2023. [https://enontekio.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kunnanhallitus/Kokous_2182023/Enontekion_kunnan_kulttuurikasvatussuunn\(9664\)](https://enontekio.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kunnanhallitus/Kokous_2182023/Enontekion_kunnan_kulttuurikasvatussuunn(9664)).
- Espoo 2023. Toisen asteen kulttuuripolku. Viitattu 2.11.2023. <https://www.espoo.fi/fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kulps-kulttuuri-ja-liikuntapolku/kulttuuripolku/toisen-asteen-kulttuuripolku>.
- Forssan kaupunki 2021. Lasten Forssa. Forssan kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 30.11.2023. https://www.kuvio.org/wp-content/uploads/2022/09/FORSSAN-KULTTUURIKASVATUSSUUNNITELMA-2021_valmis.pdf.
- Forssell, Hanna & Haapalainen, Riikka & Hautio, Minna & Heikkinen, Reijo & Kallio, Kalle & Lamminen, Marjut & Viherluoto, Päivi 2004. Museoympäristöt. Teoksessa Kalle Kallio (toim.) Museo oppimisympäristönä, 80-147. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hankasalmen kunta 2019. Kulttuuripolku. Hankasalmen lasten ja nuorten kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 30.11.2023. <https://hankasalmi.fi/wp/wp-content/uploads/Kulttuuripolku-2019-.pdf>.
- Helsingin Sanomat 2016. Kokeile Kuukausiliitteen testillä, kuinka etuoikeutettu olet verrattuna muihin. Kuukausiliite. 28.10.2016, päivitetty 29.10.2016. Tuija Pallaste. Viitattu 30.11.2023. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002927636.html>.

- Helminauha 6 2022. Euran kulttuurikasvatussuunnitelma 2022-2023. Euran kunta. Viitattu 2.11.2023. <https://e-julkaisu.com/helminauha6-2022-2023/>.
- Helsinki oppii 2023. Helsingin varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 25.9.2023. <https://helsinkioppii.hel.fi/content/uploads/Helsingin-varhaiskasvatuksen-perusopetuksen-ja-toisen-asteen-koulutuksen-kulttuurikasvatussuunnitelma.pdf>.
- Hemmilä-Peltonen, Susanna 2023. Aivoriihi Tuusulan toisen asteen pajatoiminnasta 4.9.2023. Palaverimuistiinpanot allekirjoittaneen hallussa.
- Hooper-Greenhill, Eilean 2000. Changing Values in the Art Museum: Rethinking Communication and Learning. *International Journal of Heritage Studies*, 6:1, 9–31, DOI: 10.1080/135272500363715.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020. Johdanto, Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.)* Helsinki: Gaudeamus.
- Kaitavuori, Kaija 2007. Museo ja yleisö. Museo ja yleisö. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) 2007. *Museologia tänään*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 279–294.
- Kalajoen kaupunki 2022. Kalajoen kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 30.11.2023. <https://www4.kalajoki.fi/djulkaisu/kokous/2022213-9-15316.PDF>.
- Karkkipuuroa ja käveleviä taloja 2023. Ehdotuksia lasten tulevaisuustyöpajatoimintaan museoissa. Sagalundin museo ja lastenkulttuurikeskus. Viitattu 28.10.2023. <https://lastenkulttuuri.fi/wp-content/uploads/2023/08/Karkkipuuroa-ja-kavelevia-taloja.pdf>.
- Keuda 2023a. Toimipisteet, Kirkkotie 31. Viitattu 29.5.2023. <https://www.keuda.fi/toimipiste/kirkkotie/>.
- Keuda 2023b. Toimipisteet, Pekka Halosen akatemia. Viitattu 29.5.2023. <https://www.keuda.fi/toimipiste/pekka-halosen-akatemia/>.
- Kinnulan kunta 2023. Kinnulan kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 28.10.2023. <https://kokous.kinnula.fi/Kinjulk/kokous/2022264-15-1.PDF>.
- Knuuttila, Simo 2008. Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. Teoksessa Päivi Venäläinen (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 12–19.
- Kokemäen kaupunki 2023. Kokemäen kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 25.9.2023. <https://kokemaki.fi/wp-content/uploads/2022/08/Kokemaen-kulttuurikasvatussuunnitelma.pdf>.
- Kolarin kunta 2022. Kulttuurikasvatussuunnitelma Kolari. Viitattu 30.11.2023. <https://www.kolari.fi/media/kulttuurikasvatussuunnitelma-kolari-2022.pdf>.
- KOPS 2023. Kristiinankaupungin, Kaskisten ja Karijoen koulujen yhteinen kulttuuriopetus-suunnitelma KOPS. Viitattu 30.11.2023. <https://www.kristinestad.fi/assets/2/Kultur/Kulttuuriopetus-suunnitelma-KOPS/PDF/Kulttuuriopetus-suunnitelma-suomenkielinen.pdf>.
- Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi 2023a. Valmiit suunnitelmat. Suomen lastenkulttuurikasvatuksen liitto ja Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura ry. Viitattu 30.5.2023. <https://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/tietoa/valmiit-suunnitelmat/>.

- Kulttuurikasvatussuunnitelma.fi 2023b. Haku! Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman pilotti. Viitattu 3.11.2023. <https://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/tapahtumat/haku-toisen-asteen-kulttuurikasvatussuunnitelman-pilotti/>.
- Kulttuuriperintö ja oppiminen 2008. Päivi Venäläinen (toim.). Suomen museoliiton julkaisuja 58. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kuntakysely 2023. Kulttuurikasvatussuunnitelmien valtakunnallinen tilanne. 31.5.2023. Blogi. Viitattu 23.11.2023. <https://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/kuntakysely-2023-kulttuurikasvatussuunnitelmien-valtakunnallinen-tilanne/>
- Kumpulainen, Kristiina 2008. Oppimisen monitieteinen tutkimus oppimisympäristöjen kehittämisen välineenä. Teoksessa Päivi Venäläinen (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 21–28.
- Käsityön museo 2023. Suomen Käsityön museo. Käsityön museon työpajat. Viitattu 21.11.2023. <https://www.craftmuseum.fi/palvelut/tyopajat>.
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019. 8.2.2019, voimaantulo 1.3.2019. Viitattu 25.9.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190166#a8.7.2022-641>.
- Lastenkulttuuri.fi 2023. Kulttuurikasvatussuunnitelmat edistävät kulttuurin ja taiteen kokemuksen yhdenvertaisia mahdollisuuksia nyt myös ammatillisessa koulutuksessa. 12.10.2023. Viitattu 18.11.2023. <https://lastenkulttuuri.fi/kulttuurikasvatussuunnitelmat-nyt-myo-ammattillisessa-koulutuksessa/>.
- Malmisalo-Lensu, Anne-Maija & Mäkinen, Minna 2007. Museo oppimisen paikkana. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) Museologia tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 295–317.
- Mitä on kulttuuriperintö? 2013. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.). Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Museolaki 314/2019. Annettu Helsingissä 15.3.2019. Viitattu 15.8.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>.
- Museo oppimisympäristönä. Kalle Kallio (toim.) Pekka Elo, Heljä Järnefelt, Mikko Laine & Marja-Liisa Pohjanvirta (toim. kunta). Suomen museoliiton julkaisuja 54. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Navarrete, Trilce & Mackenzie Owen, John (2016). The Museum as Information Space: Metadata and Documentation. Teoksessa Karol Jan Borowiecki & Neil Forbes & Antonella Fresa (toim.) Cultural Heritage in a Changing World. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 111–123.
- Neitola, Uula 2019. Museoammattilaisen mukana. Museoalan ammattiliitto MAL ry 1969-2019. Helsinki: Museoalan ammattiliitto MAL ry.
- Noro, Anja 2004. Tunnusluku-benchmarking. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä (toim.) Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Hyvät käytännöt menetelmäkäsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 65-74. Viitattu 8.11.2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77163/vertaismenetelmat.pdf?seq>.

- Mahdollisuuksien museo 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. Mirva Mattila (toim.) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11. Viitattu 29.5.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-557-0>.
- Muhoksen kunta 2023. Lukion kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 30.11.2023. <https://muhos.fi/kasvatus-ja-koulutus/tahtireitti/lukiolaiset/>.
- Muotoilupakki.fi 2023. Aivoriihi. Viitattu 9.11.2023. <https://muotoilupakki.fi/menetelmat/aivoriihi/>.
- Ohjaamo 2023. Jos et tiedä mistä aloittaa, aloita ohjaamosta! Viitattu 27.11.2023. <https://ohjaamot.fi/>.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 4. painos. (E-kirja) Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Opetushallitus 2023. Kirjaimet, numerot ja muut merkit. Viitattu 30.11.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kirjaimet-numerot-ja-muut-merkit>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. Yleissivistävä lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus jatkoväylinä. Viitattu 4.9.2023. <https://okm.fi/koulutusjarjestelma#toinenaste>.
- Paalumäki, Anni & Vähämäki, Maija 2020. Havainnointi organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.) Helsinki: Gaudeamus.
- Paaskoski, Leena & Siivonen, Katriina & Vähäkari, Noora & Latvala-Harvilahti, Pauliina & Pelli, Päivi & Granlund, Maria & Hujala, Teppo 2022. Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintöverstas. Käsikirja museoiden ekososiaaliseen sivistystyöhön. Luston julkaisuja 6. Suomen metsämuseo. Savonlinna: Lusto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-69018-8-6>.
- Plan International 2017. Vihapuheesta dialogiin. Koulutusmateriaali vihapuhetta käsitteleville oppitunneille. Helsinki: Plan International Suomi. Viitattu 30.11.2023. https://plan.fi/wp-content/uploads/2021/12/Plan_Vihapuhe_koulutusmateriaali_34s.pdf.
- Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.) Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, Anu & Julkunen, Saara 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.) Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (E-kirja.) Helsinki: Gaudeamus.
- Ropo, Eero 2008. Oppimisympäristöt opetuksen ja opiskelun kontekstina. Teoksessa Päivi Venäläinen (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 38–47.
- Rovaniemen kaupunki 2016. Rovaniemen kulttuuri- ja liikuntakasvatussuunnitelma. 29.3.2016. Viitattu 1.9.2023. <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=618458c9-51d9-4447-910b-e16665b9b9b2>.

- Sallan kunta 2022. Kulttuurikasvatussuunnitelma Sallan kunta 2022. Viitattu 13.9.2023. <https://www.salla.fi/wp-content/uploads/2022/08/Kulttuurikasvatussuunnitelma-3.pdf>.
- Simon kunta 2022. Simon kunnan kulttuurikasvatussuunnitelma. Hyväksytty 16.6.2022. Viitattu 28.10.2023. <https://www.simo.fi/wp-content/uploads/2022/11/simon-kulttuurikasvatussuunnitelma.pdf>.
- SMOK 2023. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Sukupuolen moninaisuuden historia. Viitattu 30.11.2023. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-historia/>.
- Taipale, Tanja & Sirola-Korhonen, Kristiina 2017. Osallistavat menetelmät: Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Aineiston koonnut Tanja Taipale 2005 ja päivittänyt Kristiina Sirola-Korhonen 2017. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ja KSL-opintokeskus. Viitattu 23.11.2023. <https://www.ksl.fi/app/uploads/2022/01/Osallistavat-menetelmat-KSL-verkko.pdf>.
- Teräs, Ulla & Teräsvirta Eeva 2013. Altistutaan asiakkaille! Museoiden johtamis- ja toimintamallit muutoksessa. Keskustelunavaus. Helsinki: Museovirasto. Viitattu 30.5.2023. https://www.museovirasto.fi/uploads/Tiedotteet_2018/Meista/Julkaisut/altistutaan-asiakkaille-web.pdf.
- Tilastokeskus 2023. Luokitustiedotteet. Alueluokitusmuutokset 1.1.2023. Viitattu 18.11.2023. <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/luokitustiedotteet/>.
- Tornberg, Leena & Venäläinen, Päivi 2008a. Kulttuuriperinnön opetuksesta ja oppimisesta. Kulttuuriperintö ja oppiminen 2008. Päivi Venäläinen (toim.). Suomen museoliiton julkaisuja 58. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 66-74.
- Tornberg, Leena & Venäläinen, Päivi 2008b. Museopedagogiikka. Päivi Venäläinen (toim.). Suomen museoliiton julkaisuja 58. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 104-107.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 30.10.2023. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- Tuulaniemi, Juha 2011. Palvelumuotoilu. E-kirja. Talentum.
- Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023a. Kultsu takaa monipuolisesti kulttuuria kaikille peruskoululaisille. Viitattu 15.5.2023. https://www.tuusulankulttuurikasvatus.fi/index.templ?sivu_id=8977.
- Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023b. Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat Kultsu ja Taikakultsu. Viitattu 15.5.2023. <https://www.tuusulankulttuurikasvatus.fi/>.
- Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023c. Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma Taika Kultsu. Viitattu 15.5.2023. https://www.tuusulankulttuurikasvatus.fi/index.templ?sivu_id=9007.
- Tuusulan kulttuurikasvatussuunnitelmat 2023d. Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma. Viitattu 28.10.2023. https://www.tuusulankulttuurikasvatus.fi/index.templ?sivu_id=10568.

- Tuusulan kunta 2023a. Strategia. Viitattu 15.5.2023. https://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=1109.
- Tuusulan kunta 2023b. Tietoa Tuusulasta. Viitattu 15.5.2023. https://www.tuusula.fi/index.tmpl?sivu_id=1016.
- Tuusulan kunta 2023c. Tuusulan museo. Viitattu 23.7.2023. https://www.tuusula.fi/index.tmpl?sivu_id=1875.
- Tuusulan kunta 2023d. Tuusulan museo. Museon opetuspalvelut. Lainattavaa materiaalia. Viitattu 4.9.2023. https://www.tuusula.fi/index.tmpl?sivu_id=9808.
- Tuusulan lukio 2023. Tervetuloa Tuusulan lukioon. Viitattu 29.5.2023. <https://www.tuusulanlukio.fi/>.
- Tuusulan museo 2020a. Taideseikkaillaan Halosenniemessä. Osa 1: Lastenrattaat puutarhassa. Viitattu 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=II19PMs7z8w&list=PL3NvAK-ZfHEcdDdyVg-j_StZDg6T_grR3p&index=1.
- Tuusulan museo 2020b. Taideseikkaillaan Halosenniemessä. Osa 2: Joulupuuhia. Viitattu 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=MPyNztM4NLE&list=PL3NvAK-ZfHEcdDdyVg-j_StZDg6T_grR3p&index=2.
- Tuusulan museo 2021a. Taideseikkaillaan Halosenniemessä. Osa 3: Jäljet lumessa. Viitattu 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=86FeEsHmpzk&list=PL3NvAK-ZfHEcdDdyVg-j_StZDg6T_grR3p&index=3.
- Tuusulan museo 2021b. Taideseikkaillaan Halosenniemessä. Osa 4: Nöpön salaisuus. Viitattu 25.11.2023. https://www.youtube.com/watch?v=t6rkek9lf40&list=PL3NvAKZfHEcdDdyVg-j_StZDg6T_grR3p&index=4.
- Tuusulan museo 2022. Kokoelmapoliittinen ohjelma. Tuusulan museo 2022. Viitattu 21.7.2023. [https://tuusula.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kulttuuri_ja_vapaaaikalautakunta/Kokous_2292022/Tuusulan_museon_kokoelmapoliittinen_ohje\(45864\)](https://tuusula.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kulttuuri_ja_vapaaaikalautakunta/Kokous_2292022/Tuusulan_museon_kokoelmapoliittinen_ohje(45864)).
- Valokuvataiteen museo 2023. Suomen Valokuvataiteen museo. Esimerkkejä museon työpajoista. Viitattu 21.11.2023. <https://www.valokuvataiteenmuseo.fi/fi/tule-ja-koe/ryhmille/esimerkkeja-museon-tyopajoista>.
- Valtioneuvosto 2021. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Viitattu 5.9.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162995/VN_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Vilka, Hanna 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Viides uudistettu painos. (E-kirja.) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. Viides päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannut.
- Vilkman, Sanna 2016. Yle kulttuuri: Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa - Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa. 3.3.2016, päivitetty 4.3.2016. Viitattu 29.11.2023. <https://yle.fi/a/3-8711651>.
- Vilkuna, Janne 2008. Uusi museologia ja kulttuuriperinnön tulkinnat. Teoksessa Päivi Venäläinen (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 49–57.

Virtuaali-Tuusula.fi 2023. Vanutehdas. Viitattu 30.11.2023. <https://www.virtuaali-tuusula.fi/virtuaalipolut-ja-kohteet/vanutehdas>.

LIITTEET

Liite 1.

Kysely Tuusulan toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelman pajatoiminnasta 2023.

Palautetta käytetään kehittämään toisen asteen kulttuurikasvatustoimintaa.

Vastaa kysymyksiin ympyröimällä kokemustasi vastaava numero.

5 = täysin samaa mieltä, 1 = täysin eri mieltä

1. Pajaan osallistuminen oli hyvä kokemus	1	2	3	4	5
2. Paja auttoi ymmärtämään alueen historiaa	1	2	3	4	5
3. Paja oli sopivan mittainen	1	2	3	4	5
4. Eri tehtävät muodostivat hyvän kokonaisuuden	1	2	3	4	5
5. Kahoot!-visa sopi hyvin pajaan	1	2	3	4	5
6. Info-video oli riittävä	1	2	3	4	5
7. Etuoikeuskävely sopi hyvin pajaan	1	2	3	4	5
8. Valokuvatehtävä sopi hyvin pajaan	1	2	3	4	5
9. Osallistuisin uudelleen samankaltaiseen pajaan	1	2	3	4	5

Vapaata palautetta:

Kiitos palautteestasi!

Liite 2.

Kulttuurikasvatus.fi sivuston mukaan Suomen kaupungit ja kunnat, jotka ovat ottaneet toisen asteen mukaan kulttuurikasvatussuunnitelmiinsa.

Kunta/kaupunki	Osa yhteistyötä	Lukio	Muu toinen aste
Enontekiö		x	
Espoo		x	x
Eura		x	
Forssa	b	x	x
Humppila	b	x	x
Jokioinen	b	x	x
Tammela	b	x	x
Ypäjä	b	x	x
Haapajärvi		x	x
Haapavesi		x	
Hankasalmi		x	
Harjavalta		x	
Helsinki		x	x
Ilmajoki		x	
Kalajoki		x	
Kangasala		x	
Karjajoki	a	x	
Kaskinen	a	x	
Kristiinankaupunki	a	x	
Kaustinen		x	
Kemi		x	x
Kemijärvi		x	x
Kinnula		x	
Kokemäki		x	
Kolari		x	
Konnevesi		x	
Kronoby/Kruunupyy		x	
Muhos		x	
Salla		x	
Simo		x	
Tornio			
Tuusula		x	x
Virolahti-Miehikkälä		x	

Liite 3 Etuoikeuskävely

Etuoikeuskävely havainnollistaa yhteiskunnan eriarvoisuutta ja auttaa eläytymään toisen ihmisen asemaan. Osallistujat asettuvat riviin. Kaikille jaetaan etuoikeuskävelyyn oma kuvitteellinen henkilökortti (31 kpl). Jos ryhmä on pieni, varmista että jaetuissa korteissa on vaihtelua ja ääripäitä. Aluksi varmistetaan, että osanottajat ymmärtävät millainen on heidän roolikorttinsa henkilö. Tarkentavia kysymyksiä saa esittää. Hahmot sijoittuvat Suomeen vuosien 1880-1940 välille.

Tämän jälkeen ohjaaja lukee ääneen väittämän kerrallaan. Osallistujat liikkuvat sen mukaan, miten kuvaus osuu heidän roolikorttinsa hahmoon. Jos väite toteutuu heidän hahmonsensa kohdalla, he astuvat eteenpäin reilun askeleen. Sovi askeleen pituus etukäteen. Muutoin he pysyvät paikoillaan. Kysymysten jälkeen keskustellaan aiheesta.

1. Astu askel eteenpäin, jos saat tai sait käydä lapsena koulua pakollisen määrän kokopäiväisesti ilman työssäkäyntiä (kotitöitä ei lasketa).
2. Astu askel eteenpäin, jos puhut samaa kieltä kuin valtaväestö (eli suomea).
3. Astu askel eteenpäin, jos perheelläsi on käytössään enemmän kuin yksi huone (hellahuone on yksi huone).
4. Astu askel eteenpäin, jos voit tai olet voinut kouluttautua niin pitkälle kuin haluat (joudutko töihin pakollisen oppimäärän aikana tai jälkeen? Maksaako joku opintosi?).
5. Astu askel eteenpäin, jos voit tai olet voinut jatkaa työntekoa kokopäiväisesti lapsia saadessasi (jos olet mies tai tarpeeksi rikas nainen, tämä yleensä onnistuu).
6. Astu askel eteenpäin, jos sinulla on vakituinen koti (tiedätkö, missä asut ensi vuonna? Vuokra-asuntokin on vakituinen koti).
7. Astu askel eteenpäin, jos työsi on turvallista (onko työssäsi vaarallista?).
8. Astu askel eteenpäin, jos voit olla pitkään sairas ilman pahoja taloudellisia ongelmia (elättäisikö vanhempasi tai puolisesi sinut? Oletko rikas?).
9. Astu askel eteenpäin, jos saat itse pitää tienaa rahat (kortissa kerrotaan, jos annat tienaa rahat esimerkiksi vanhemillesi).
10. Astu askel eteenpäin, jos ikäsi tai sukupuolesi ei vaikuta palkkasi määrään (jos olet lapsi tai nainen, ne vaikuttavat).

Ketkä liikkuvat eniten? Entä ketkä ovat lähellä alkua? Luetaan ääneen kortteja ryhmän koon ja kiinnostuksen mukaan. Keskustellaan siitä, miksi jotkut pääsevät etenevämmän ja mikä mahdollistaa sen. Millaisia merkityksiä sukupuolella, varallisuudella, iällä ja koulutustaustalla on ollut? Onko tällaisia ongelmia edelleen? Sanallistetaan myös se, että roolikorttien hahmot on kaksijakoisesti sukupuolitettu. Vaikka moninaisuutta on ollut aiemminkin, ei sitä ole tiedostettu ja sukupuolinormit ovat olleet yleensä ahtaita.

Mikä on mielestäsi isoin hahmosi kohtaama ongelma, vai onko sellaista?